

MLADIKA

julij 2006
cena 3,00 €

1956 • 50 LET • 2006

Štev. 5-6

Zora Tavčar

Ob 30. obletnici
smrti prof.
Jožeta Peterlina

PESMI

Alja Adam

Spretnost spomina

Ob izidu romana
Kreda in hijacinte

Intervju z Ireno Žerjal

UVODNIK

Alojz Rebula

Govor na Mirenskem
gradu ob 15-letnici
slovenske države

Alojz Rebula: Govor na Mirenskem gradu ob 15-letnici slovenske države	1
Marjan Marinšek: Učitelji prihajajo s kmetov	2
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	7
M. Žitnik: Čarodejke (L.)	8
Peter Merkù: Iz spominov na starše (L.)	11
Pod črto: Na rob nekemu kongresu	13
Intervju: Ob izidu romana Kreda in hijacinte	14
Alja Adam: Spretnost spomina	16
Intervju: Furlansko slovenski slovar	19
Zora Tavčar: Pomagal je ohranjati slovenstvo na mejah domovine	21
Mitja Petaros: Funt sterling	24
Antena	26
Ocene:	
Knjige: Miran Štuhec: Aristokracija jezika in duha (A. R.); Nejc Zaplotnik: Pot (C. Velkovrh); Matevž Lenarčič: Okrog edinega sveta (C. Velkovrh); O ženski literarni ustvarjalnosti (M. Artač Sturman)	38

Na platnicah:

Pisma uredništvu; Za smeh in dobro voljo

Priloga: RAST 4 - 2006

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z o.o.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

 Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Tisk: Graphart srl - Trst

PRIPOROČAMO VAM
NOV ROMAN ZA POLETNO BRANJE

IRENA ŽERJAL
KREDA IN HIJACINTE

NOVO!

MLADIKA

Trst, ulica Donizetti 3, I-34133 • tel. 040-370846
fax 040-633307 • e-mail: urednistvo@mladika.com

SLIKA NA PLATNICI: Fotografijo prof. Jožeta Peterlina za katedrom iz začetka petdesetih let je na skrivaj posnel Marijan Slokar, takratni dijak na slovenski klasični gimnaziji v Trstu. Članek Zore Tavčar o simpoziju o Jožetu Peterlinu objavljamo na 21. strani.

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Alojz Rebula

Govor na Mirenskem gradu ob 15-letnici slovenske države

24. junija 2006

Spoštovani,
praznovanje praznika 15-letnice slovenske države presega našo individualnost. Je praznovanje širše skupnosti. A vseeno mi dovolite, da začnem ta svoj nagovor z osebnim spominom.

Nižješolce v malem goriškem semenišču so nas, v tridesetih letih prejšnjega stoletja, vodili na sprehod tudi vzhodno od Gorice, proti Panovcu in Vrtojbi. No, do Mirna je bilo predaletč. Vsekakor smo hodili več ali manj tam, kjer danes teče državna meja med republiko Italijo in republiko Slovenijo.

Ko bi mi tedaj kdo rekel: "Hodiš ob meji, ki bo nekoč tekla med Italijo in Slovenijo," bi ga ne bil vprašal, ali sanja, ampak s katerega konca Lune prihaja. Slovenska meja pri Vrtojbi in Mirnu? Nekaj nepredstavljivega. In če bi se to kdaj zgodilo, bi bilo zunaj normalne zgodovinske dinamike, bilo bi nekaj čudežnega.

Ja, če pomislimo, kako zelo težko se premikajo meje, kako se države zagrizeno borijo tudi za vsako ped zemlje (kako na primer naši slovanski bratje Hrvati visijo na vsakem litru svojega jadranskega vodovja), lahko govorimo o čudežu. Ja, kot o nečem, kar je bilo videti zunaj predvidljivih zgodovinskih možnosti.

Slišati je tu pa tam besedo, da je slovenska država nastala kot uresničitev zgodovinskih sanj slovenskega naroda. Sam bi rad videl, da bi bilo tako. Pa ni. Zgodovina, če jo berem tako, kakor je zapisana, mi tega ne potrjuje. Kar vprašajmo se: kdo izmed naših velikih je sanjal slovensko državo? Sanjali je niso ne Prešeren ne Slomšek ne Cankar ne Župančič, da o politikih niti ne govorim. Prišlo je celo do česa nasprotnega tej sanji, do tega na primer, da se je v dvajsetih letih prejšnjega stoletja skupina kulturnikov celo vdajala v možnost, da Slovenci prevzamemo jezik obeh vodilnih narodov v Jugoslaviji, namreč srbohrvaščino. Če hočemo biti do kraja resnični, moramo reči: neodvisna slovenska država je bila morda sanja slovenske podzavesti, nikakor pa, vse do polovice prejšnjega stoletja, jasne slovenske zavesti. Kolikor je ta ideja vsaj v embriju zaživela, se je zgodilo šele tik pred začetkom druge svetovne vojne, in sicer v katoliški sferi, konkretno v zamisli velikega slovenskega domoljuba dr. Lamberta Ehrlicha. To slovensko državniško usmerjenost moramo njegovemu gibanju priznati, tudi če smo rezervirani do njegove ideološke linije. Učenci dr. Ehrlicha v emigraciji so potem njegovo intuicijo dalje razvili v zavestno politično opcijo, kakor dokazuje naslov njihovega glasila "Slovenska država", ki je izhajalo v Torontu v Kanadi. A tisti glas je bil osamljen tudi v emigrantskem svetu, saj je celo glavno jedro emigracije v Argentini vztrajalo pri kontinuiteti jugoslovanske federacije. Tista ideja je še manj odmevala med Slovenci v Evropi, še najmanj v manjšinskih okoljih. In vendar je v povojnih letih prav v Evropi, v Trstu, živel velik bojevnik za idejo slovenske države: štajerski Slovenec in emigrirani krščanski socialist Franc Jeza.

Pošteno moram priznati, da se, čeprav njegov prijatelj, za njegovo idejo nisem mogel ogreti. Zakaj? Iz istega razloga, iz katerega se danes ne morem ogreti za idejo kakšnega drugega prijatelja, namreč za mednarodni jezik esperanto. Zakaj torej? Ker se mi je

(dalje na naslednji strani) ➔

MLADIKA • JULIJ 2006

zdelo Jezova ideja utopična, se pravi povsem nerealna. Da bi tudi ob maloverjetnem razpadu Titove Jugoslavije mala Slovenija zmogla kaj sredi geometriziranja velikih sil?

Skratka, z nastankom neodvisne države Slovenije se je po mojem zgodilo nekaj, kar je bilo onkraj vseh racionalnih pričakovanj (kakor je bil zunaj realnih pričakovanj padec komunizma).

Dejansko je nastanek te naše ljube slovenske države tako malo uskladjljiv z realnostjo zgodovine, da marsikateri kristjan pri tem pomisli na neko nadzgodovinsko pomoč, ki je s krščanskega vidika povsem možna, če pomislimo, koliko krščanske krvi je slovenska zemlja popila med zadnjo vojno. V večnosti bo znano tudi to, ali morda neodvisna in demokratična slovenska država ni bila kratkomalo izprošena. Koliko je narodov, večjih kot slovenski, ki svoje države še nimajo!

Vsekakor je danes tu s svojo zastavo, svojo himno, svojim parlamentom, svojo vlado, z že več univerzami, z akademijo znanosti in umetnosti, s svojo narodno škofovsko konferenco, s svojo dobro telovadno in slabo nogometno reprezentanco.

Slovenska neodvisna in demokratična država je tu. Morda bolj dar zgodovine (ali Previdnosti za tiste, ki verujejo) kot naše prizadevnosti, čeprav naporov Demosove vlade s predsednikom Lojzutom Peterletom nočem niti malo zmanjševati.

A da je zgodovina ali Previdnost lahko poklonila Slovincem ta dar, namreč državo, je morala imeti nekaj, kamor je mogla ta dar položiti: morala je imeti narod, slovenski narod.

Pred državo je bil narod in zato je narod nad državo. Država črpa svoj obstoj samo iz naroda. Narod je lahko brez države, država brez naroda ne more obstajati.

Narod ne sovпада z državo. Zunaj Slovenije danes živi kakega pol milijona Slovencev, praktično četrtina našega naroda. Slovenska narodna zavest državnih meja ne more priznati, čeprav jih politični realizem seveda prizna. V svojo ljubezen ta zavest vključuje celotno slovensko narodno telo, od porabskega do primorskega in koroškega zamejstva, do slovenske diaspore v Evropi, Kanadi, Avstraliji in še posebej do najbolj konzistentne in ustvarjalne v Argentini.

Gre torej za dva darova, s katerima nas je obdarovala zgodovina oziroma Previdnost. Za dar naroda in dar države. Brez daru naroda bi bili utonili v močvirju zgodovine, kakor so se vanj pogreznili Iliri in Kelti, Huni in Langobardi. Brez države bi bili danes skupek manjšin, začeni z osrednjo, matično, zapisano počasni ali morda celo hitri balkanizaciji.

Ta dva darova - narod in država - sta danes en sam dar: Slovenija.

Za dar moraš biti hvaležen.

Naša narodna zavest zmore tudi očitek zgodovini, česa vsega nam ni dala.

A kaj, če bi enkrat obstali pred tem, kar nam je le dala? Kar nam je dala, začeni s tem zemljepisnim Edenom, v katerega nas je položila, deželo zelene Soče, mogočne Save in Drave, srebrnih Kamniških in Julijskih Alp, sanjskih dolenskih gričev in kanaanskih vipavskih vinogradov? Kaj, če bi pomislili, da nam je zgodovina dala pesnike kot Prešerna in Kosovele, svetnike kot Barago in Slomška, može kakor generala Maistra, arhitekta Plečnika, politika Pučnika, človekoljuba Opeko?

Bodimo torej hvaležni zgodovini in Prasili nad njo. Za hvaležnost pa je dovolj ljubezen. Ljubi in delaj, kar hočeš, je rekel veliki Avguštin. Naj ga moderniziram: ljubi Slovenijo in delaj, kar hočeš.

Hodi po Evropi in povej, kje je med Baltikom in Sredozemljem kaj lepšega. Uči se tuje jezike in povej, ali je v njih več pristnosti, kot je v slovenščini. Beri tuje knjige in povej, ali se slovenska beseda mora res skrivati pred tujo. Opazuj druge narode in povej, ali se mora slovenski človek sramovati svojega človeškega profila. Pozanimaj se po bivših taboriščih, ali so se Slovenci v njih najslabše izkazali.

Z eno besedo: ljubi Slovenijo in potuj, beri, opazuj, delaj, kar hočeš!

Naj končam.

Katero slovensko srce more reči danes topleje od izmučenega primorskega: Naj živi Slovenija?

Marjan Marinšek

Učitelji prihajajo s kmetov

Priporočeno na literarnem natečaju Mladike za leto 2005

Klake so gričevnat svet na Kozjanskem, med Bučami in Virštanjem, ki ni nikjer tako visok, da ga ne bi moglo sonce obiti okoli in okoli. Dan se na Klakah pričinja nekje nad bučkimi in vrenskimi gorcami, ugaša pa za zvonikom starodavnega, po sveti Emi prepoznavnega in s prangerjem okitanega tisočletnega pilštanjskega trga.

Skozi ta kraj ne teče nobena prava cesta, le kolo vozi in stezice, ki se vijejo med polji in vinogradi, med jarki in vzpetinami, kužnimi znamenji in kapelicami, posejanimi na vsakem križpotju, kozolci, hlevi, drvarnicami, vinskimi hrami in gozdni jamami, ki nazorno govorijo, kako se tukajšnji ljudje, po malem, ukvarjajo z vsem, kar je potrebno za preživetje, po načelu, da je najceneje, najboljše in najbolj gotovo tisto, kar sam prideláš doma.

Kraj je tako majhen, da ga ne najdeš na nobenem navadnem zemljevidu, pa vendar šteje nekaj deset prebivalcev čistega kmečkega porekla. Ime kraja bržčas izvira iz besede 'tlaka', saj so stari ljudje radi govorili, da živijo na Tlakah in da so pravzaprav Tlačani. Sicer pa je kraj s podobnim imenom (Tlake) znan tudi v okolici Rogatca. Kraj seveda nima trgovine ali gostilne, šole ali pošte. Še manj kakšnega frizerja, čevljarja ali krojača. Kraj niti nima svoje cerkve. Le majhna, vaška kapelica stoji na križišču, kjer se odpira veličastni pogled na Zdole in Zeče z mizasto Donačko goro v ozadju, na drugi strani pa se ob poti proti Pilštanju, kamor so hodili ljudje k maši in v trgovino, skriva kip Sedečega Kristusa, tako značilen za kozjanska in obsoteljska kužna znamenja.

Osrednja kmetija na Klakah je Čepinova, ki dominira tik pod gričevnatim slemenom, prijazno obrnjena proti svojim travnikom, njivam in gozdovom. Gre za boljšo kmečko hišo z debelimi zidovi, staro vsaj dvesto let, do katere se pride po ozki stezi od magistralnega kolovoza Vina gora - Zeče, ki ji delajo družbo velik hlev in kozolec, pokrito vzgajališče rezanega cvetja in lončnic ter razne kmečke pritikline.

Nekdaj so si morali Čepini pitno vodo prinašati iz studenca nad hišo, ki je bil ravno toliko daleč, da so šli po njo enkrat dnevno, z ukrivljeno palico v roki in z brento, iz katere je vedno nekaj curljalo, na ramenih. Živino so napajali na drugi strani, na klač-

kem šternu, napajališču pri sosedih, kjer je bila priljubljena klepetalnica vaščanov, zlasti deklet in žensk, ob večerih pa fantov in mož, sicer raztepenih po razloženih kmetijah.

Na Čepinovi kmetiji, veliki okoli dvajset hektarjev, je že od nekdanj živl Čepinov rod. Koncem devetnajstega stoletja se je tam rodil Franc Čepin, ki je nasledil svojega očeta Mihaela in postal dolgoletni župan majhne davčne občine Klake. Očeta je nasledil tudi v odboru pilštanjske šole, se zanimal za šolske probleme, iskal sobe za učitelje, skrbel za kurjavo, zlasti pa za čimbolj reden dotok denarja na šoli, ki se je ponašala s petstoletno tradicijo.

Morda so prav zaradi tega šolskega vzdušja, ki je vladalo pri Čepinovih, trije izmed njegovih otrok postali učitelji.

Franc Čepin je bil za tiste čase umen kmečki gospodar. Moderniziral je hlev in uvedel gospodarjenje z modernimi plugi, obračalniki in gepljem za mlačvo žita, kupoval plemensko živino, znal je uporabljati umetna gnojila, ukvarjal se je z intenzivno vzgojo dobrih sadnih dreves, cepljenjem, pa tudi s čebelarstvom in pri tem uporabljal Žnidaršičeve čebelje panje. Skratka, bil je za tisti čas in tisti kraj napreden kmet in vse je izgledalo, da bo ob takem gospodarjenju hribovita in ilovnata kozjanska zemlja samo še več dajala, trta več rodila, gozdovi ostali nedotaknjeni, ljudje na kmetiji pa da bodo živeli delavno, a mirno življenje, ko se jim ne more zgoditi nič hudega. A usoda je hotela drugače. Vse najhujše se je zgrnilo ravno na to družino.

Čepin je bil razgledan kmet, ki je prebiral knjige in imel je naročene razne časopise. Sveto pismo je znal skoraj na pamet in je vsako nedeljo po maši, h kateri so hodili k svetemu Mihaelu v pol ure oddaljeni Pilštanj, domačim komentiral in razlagal evangeljske besede in pridigo, ki ji je prej, sedeč spodaj pod korom, pozorno prisluhnil. Ob večerih pa je svoji ženi na glas prebral zanimivosti iz časopisov, 'Slovenskega gospodarja', priročnika 'Domači zdravnik' in iz mohorskih knjig.

Že stari Čepin pred njim je sedež občine Klake naselil kar v svojem štibelcu, kjer je bila zidna omara z lesenimi vratci, nalašč za občinske papirje in

drugo pošto za župana. Tudi Franc Čepin je delal tako.

Kot vsi veliki kmetje je bil sicer varčen kmet, a si ni mogel kaj, da ne bi prekupčeval z živino, zlasti z voli, in imel marsikatero glavo v reji. To pa je bilo za tiste nemirne čase, ko je divjala španska državljanska vojna in so Mussolinijeve roke segale po Abesiniji, kar nepremišljeno dejanje in velik rizik. Če bi se mu kaj zgodilo, takole iznenada, bi živina sama od sebe kar težko našla pot v domači hlev. In prav to se je zgodilo!

Žena Tončka, ki jo je bila sama ponižnost in dobrota, je bila nadvse skrbna mati, gostoljubna gosposinja, rada je pela in bila vselej dobre volje, tudi takrat, ko je bilo hudo, a ni tega nikomur pokazala. S Čepinom sta bila idealen kmečki par. Nikoli se nista kregala ali prepirala, ne med seboj ne s sosedi. Pred otroki nikoli ni padla žal beseda.

Otrok pa je bilo takrat pri hiši že zelo veliko, kar devet.

Nepozabni so bili Miklavževi večeri, ki jih je mama Tončka z vso čarobnostjo tega večera pričarala svojim otrokom, pa tudi drugim na posestvu. Med vojno nekoč, ko se je spet bližal Miklavžev večer, je vse kazalo, da ne bo nobenih daril, saj se ni nikjer nič dobilo, ne za denar ne na karte, v hiši pa tudi ni bilo niti grama moke. A glej! Mati, ki je bila noseča z desetim otrokom, je poskrbela za majhen čudež; zjutraj je bil na krožnikih velik kos mlečnega kruha, suho sadje in barigle, prekrasna rdeča jabolka. Tega Miklavža Čepinovi otroci ne bodo nikoli pozabili.

In božič! Takrat je mama Tončka spekla velik hleb belega kruha s križem v sredini. Ta kruh je bil potem do 'tretjega svetega večera' - se pravi večera Svetih Treh kraljev - samo na ogled, dokler ga ni slovesno razrezala, dvignila prvi kos kruha visoko v zrak in rekla:

"Kdor doseže mojo roko, dobi kos kruha!"

In otroci so stegovali roke in vsi bi radi dobili prvi kos. Tudi slepa Nežka, ki je čuvala otroke, je smela dvigovati roke.

Mmmm, kako je bil dober bel kruh!

Otroci so dolgo ostali doma in ko so že odšli, so še vedno hodili pomagat pri večjih delih, nekateri pa so doma ostali kar za zmeraj. To je bil še idealiziran čas ročnega dela in čas vprežne živine. Pomagali so vsak po svojih močeh: okopavali koruzo, krompir, pleli korenje, trli lan in predli volno, vse tako, kot so se naučili od svoje matere, ta pa od svoje. Seveda je bilo treba vstajati zgodaj in gnati na pašo, zvečer, ko je izgledalo, da je delo zunaj končano, pa so morali še luščiti koruzo ali fižol, poleti pa stiskati sadje, ki ga je bilo okoli hiše vedno dovolj, ali pa se je našlo

kaj drugega, dokler se niso postavili pred škafo in si po vrsti umivali blatne noge, pa še takrat so peli, menda od same sreče, da je naporni dan za njimi:

*Zdaj smo delo dokončali,
da bi tudi sladko spali ...*

Katastrofa pri Čepinovich je izbruhnila, ko je gospodar ob začetku druge svetovne vojne izgubil skoraj ves prihranjeni denar, ki ga je imel v hranilnici, voli pa so tudi ostali tam, kjer so bili, ko je Čepin nenadoma tragično preminil. Bil je, kot bi se zrušil svet. Nesrečo je dopolnila še povojna zamenjava nemških reichsmark za dinarje, tako da so jim pobrali še tisto, kar jim je ob prvi zamenjavi ostalo.

Trije Čepinovi otroci so začeli hoditi v šolo v času okupacije, ko so na šolo prišli nemški učitelji in so morali materin jezik zamenjati s tujim. To je bil prvi hud udarec kleni slovenski družini, kot je bila Čepinova. Otroci so iz šole prihajali s čisto drugačnimi pesmimi, kot so bile tiste o stezicah, rožicah, pisanih in belih, ter o svetu čez izaro in gmajnico, ki so jih slišali doma:

*Fuchs du hast die Gans gestohlen,
nehn sie wieder her,
sonst wird dich der Jäger hohlen,
mit dem Schiss Gewehr ...*

Pri tem so usta odpirali le toliko, kolikor je bilo nujno potrebno, da ni pela učiteljeva palica. Pred očetom pa teh pesmi niso peli nikoli. Ne bi dovolil!

Tragedija v družini se je nadaljevala, ko so nekoč prišli po najstarejšega sina Janeza in ga mobilizirali v nemško vojsko. Kaj kmalu je padel daleč tam na ruski fronti. Da je bilo doma še huje, jim je najmlajši otrok umrl za davico.

A prišle so še hujše stvari!

Tragedija

Vojna je trajala že četrto leto. Franc Čepin, ki je bil od vsega začetka na strani odpora, je bil sedaj, ko je nastalo na Kozjanskem veliko osvobodeno ozemlje, zadolžen za finance pri Krajevnem odboru Pilštanj. Sicer pa je opravljal vsa domača opravila in skrbel za svojih devet otrok, medtem ko je bil deseti že na poti.

Ko so decembra tega leta v znani operaciji 'Divja svinja' Nemci, vermani in ustaši ponovno zavzeli že osvobodene kozjanske kraje, je vojaška drhal prišla tudi na Klake, da bi od tam napadla in zavzela Pilštanj. Pri tem so vojaki na veliko požigali hiše in hrame in streljali kar počez. Tako so z zažigalnimi bombami zažgali tudi Čepinov hram pri vinogradu. Hiša jo je k sreči odnesla.

Takrat je gospodar Čepin, ne ozirajoč se na nevarnost, stekel tja, da bi rešil, kar se je še rešiti dalo, vino ali vsaj sod sadjevca. Pred tem je stopil v izbo, vrgel ženi denarnico, češ, ne vem, kaj bo z menoj, in kljub streljanju odšel proti gorečemu hramu, tako da je vse domače močno zaskrbelo. Ko se je vračal, so ga vojaki ustavili in od njega zahtevali, da jim pokaže pot na Pilštanj. Odgnali so ga s seboj in ga suvali, da mu je drselo po snegu. Domači so skozi okno še videli, kako jih je vse vzela noč.

A vračajoč se proti domu, ko je izgledalo, da je najhujše že minilo, so Čepina ustrelili v hrbet. A tega takrat doma niso vedeli.

Tiste dni je bila namreč huda zima in visok sneg je segal do kolen. Nihče ni šel iz hiše. Čepinovo truplo je zametel sneg in oblikoval grob. Tam je več kot mesec dni ležal v svojem gozdu, pokopan pod snegom.

Doma so bili prepričani, da so gospodarja vojaki odpeljali s seboj. Slišali so strele, a na najhujše niso pomislili. Kasneje se je po vasi govorilo, da so Čepina nekje videli, izkazalo pa se je, da so s tem samo tolažili nosečo ženo Tončko, ki je bila pred živčnim zlomom. V gozd takrat zaradi visokega snega ni bilo mogoče, okupatorjevi vojaki pa tudi niso nikomur dovolili oddaljevanja od hiše. Sčasoma, ko so 'zelenci' prevzeli nadzor, je postalo bolj varno, tudi sneženje je prenehalo in oba najstarejša sinova, Jožko in Franček, sta se ojunčila ter odpravila v gozd po drva, saj je okoli hiše že zmanjkalo suhih dreves za v peč. Tedaj sta šla malo globlje v gozd, da bi poiskala kakšno bolno smreko ali suho jelšo, in takrat se je domači pes Hektor, ki je tekkel pred njima, začel čudno obnašati. Postal je nemiren, začel je cviliti in brskati po snegu. Pritekel je k sekačema, ki se nista menila zanj, in s poskakovanjem skušal pokazati, naj mu sledita. Nazadnje se je pes sam vrnil na mesto brskanja in v gobcu prinesel kos oblačila, po katerem sta sinova prepoznala očetove hlače. Sedaj sta šla za psom in našla zmrznjenega mrtveca, ki ga je pes s presunljivim cviljenjem medtem že toliko odkopal, da sta lahko prepoznala svojega očeta. Grozljivo je bilo spoznanje, da je oče tam tako bedno ležal na milost in nemilost izpostavljen snegu, ledu in lisicam ter da bi preko njegovega trupla skoraj vlekla podrto smreko.

Doma o tem nista govorila. A ker sta se držala tiho in nista hotela jesti, je mati silila v njiju: "Kaj je z vama? Zakaj ne jesta? Ali nisem dobro skuhala, ali kaj?"

Iz sebe nista mogla izdaviati ničesar. Le jecljaje po obrokih sta povedala, kaj sta našla, a mati še vedno ni mogla verjeti in si je dajala upanje, češ, morda pa

je tisto tam kdo drug, saj se je govorilo, da je v njihovem gozdu pokopan nek partizan. A bil je Čepin! V zamrznjenem snegu je bil popolnoma prepoznaven. Še njegovi zamorčki v uhljih so se svetili v snegu. Domov so ga lahko spravili šele čez nekaj dni. Hektor, pes izjemne pasje inteligence in zvestobe, pa se je vsak večer vračal k mrtvemu gospodarju in vso noč cvilil ob sneženem grobu.

Zakaj so ustrelili uglednega kmeta in župana Franca Čepina, ni znano. Čepin bi moral biti pravzaprav varen tako pred Nemci kot pred partizani. Nemci, ki bi prestopili Čepinov prag, bi že v lopi zagledali sliko sina Janeza, ki je padel v nemški vojski, partizani pa so vedeli, da je Čepin njihov simpatizer in funkcionar in da je njegova hčerka Minka v partizanih. Zato bo bolj verjetno, da ga je iz čiste nevoščljivosti in hudobije ustrelil kak domačin, ki je Čepinu zavidal njegov ugled, posestvo, gospodarjenje, premoženje in tudi številno družino.

Po smrti gospodarja je vse breme dela na kmetiji padlo na mater Tončko, saj sta bila dva sinova še mladoletna, tretji pa se je rodil po Čepinovi smrti.

Povojni čas velikim kmetom ni bil ravno naklonjen in tako je na Čepinovi kmetiji prišlo do nove katastrofe v trenutku, ko je bila vdova zaradi smrti moža najbolj prizadeta in ko je imela ob prsih svojega desetorojenega sina, zunaj pa je 'divjala' svoboda.

Agrarna reforma in obvezna oddaja!

Nič ni pomagalo, da je bil gospodar za partizane in da je bil ubit v ofenzivi okupatorjeve vojske, in nič ni pomagalo, da je hči Minka komaj dobro slekla partizansko uniformo ter postala učiteljica na pilštanjski šoli. 'Ljudska oblast' jim je po vsej sili hotela vzeti zemljo, ki je stoletja pripadala Čepinovu rodu, in sosedje so že risali po katastrskih kartah in se že videli na Čepinovi zemlji. A iz tega ni bilo nič, ker je bilo posestvo tedaj že vpisano na vdovo in otroke in nobeden ni presegel zemljiškega maksimuma. Kar niso mogli vzeti z agrarno reformo, so pobrali z obvezno oddajo: žito, koruza, krompir, svinjsko meso. Ko so odgnali prašiča, so se spomnili še na mast in prišli še enkrat. Ljudje so jokali. Otroci se še danes spominjajo, kako je mati Tončka vpila in prosila, ko so gnali iz hleva zadnjega vola, otroci pa niso imeli kaj obuati.

Najbolj pretresljivo je bilo, ko so iz hiše vlekli šivalni stroj, s katerim je mati naredila otrokom vse potrebne obleke tako za doma kot za šolo in za v cerkev. Takrat je z desetim otrokom pri prsih stopila pred njih in rekla dostojanstveno, da so se tatovi za hip ustavili: "Ne! Te mi pa ne boste vzeli!"

Toda nič ni pomagalo, stroj so že nalagali na ka-

mion in otroci so še bolj zajokali. Ponosna Čepinka, ki je sijala kot nekakšna kozjanska mama Juanita, se je zbrala in poskusila še enkrat:

“Ta singerica je moja sveta dota! Z njo sem naredila srajčke vsem svojim devetim otrokom! Te mi ne smete vzeti, če ste že vso živino pobrali. Samo tega stroja ne, prosim vas!”

Ker so še vedno nalagali stroj, je potegnila še zadnjega aduta:

“Dobro veste, da je bil moj mož Franc Čepin z vsemi petimi za partizane, hčerka Minka pa je bila partizanka! Kaj vam to nič ne pomeni!”

Res jim ni nič pomenilo. Stroja ni bilo več in leta so minila, preden so si pri Čepinovih toliko opomogli, da so kupili nov stroj.

Potem je mama Tončka spet lahko šivala, a tokrat za svoje vnuke.

Učitelji iz Čepinove družine

Neverjetno je, da so kar trije otroci iz Čepinove družine postali učitelji: Minka, Jožko in Cilka. Vsi trije so se tudi poročili z učitelji.

Minka je s trinajstimi leti odšla od doma in v Ljubljani končala nunsko meščansko šolo. Med vojno je najprej službovala na domači občini, leto pred koncem vojne pa je odšla v partizane in sodelovala pri pripravi partizanskega tiska. Med drugim je v štabu na položaju pripravljala članke za ‘Kričača’. Nekje v Savinjski dolini je srečala partizanskega duhovnika Lampreta, ki je maševal s pištolo za pasom. Ko ga je tako nezaupljivo gledala in se spraševala, kakšna je ta partizanska vojska, ki po eni strani potrebuje duhovnike, drugim pa grozi in jih pobija, ji je Lampret dejal: “Minka, ti si iz klosterske šole in tega ne razumeš. Verjetno se tudi ne strinjaš z vsem, kar se tu dogaja, a se boš že privadila, boš, boš!”

Minka pa se s tem ni nikoli sprijaznila. Kazno je bilo, da so partizani, ki so na zunaj izkazovali svojo vero, vse bolj izginjali, in prav bogokletno se ji je zdelo, ko je nekoč prišel v štab Dušan Kveder in povedal, da odslej ne bo treba nikomur več k maši, da je tega sedaj konec, ker da so partizani poleg osvobodilnega boja izvedli tudi komunistično revolucijo. Minka, ki je od doma poznala strah pred komunizmom in boljsevizmom, ki je prihajal iz Stalinske Sovjetske zveze, je le s težavo vztrajala v takem okolju.

Edini svetel spomin je bil obisk Sergeja Kraigherja, ki je nekoč prišel v štab. Ta je izgledal pošten. Ko so mu ponudili kompot, je vprašal nezaupljivo: “Je kompota za vse?”

Ker ga ni bilo, se je zahvalili in ga zavrnil. A to je bil samo kompot!

Po osvoboditvi se je Minka kot nežno partizansko dekle vrnila domov na Klake, kjer pa jo je čakalo drugo razočaranje. Prav v okolici njenega rojstnega kraja so neusmiljeno pobijali hrvaške begunce, ki jim ni uspelo pobegniti. Nekateri so ranjeni ležali v gozdu več dni in so prosili za vodo, preden so umrli. Toda nihče jim ni smel pomagati. Pobijali so jih kot stekle lisice. Na koncu so jih za noge zvale skupaj, domačini pa so jih morali pokopati. Tedaj je Minka v joku rekla: “Moj Bog! Sram me je, da to počenja-jo moji kolegi - partizani!”

Takoj po koncu vojne je naredila tečaj za učiteljico in v jeseni istega leta že učila na pilštanjski šoli, ki jo je pred dobrimi desetimi leti komaj sama zapustila. Kar na prvem službenem mestu je spoznala mladega in postavnega, kodrolasega učitelja Antona Hafnerja in se z njim poročila. Kasneje je učiteljski par Hafner odšel na kozjansko šolo, od tam pa v Apače v Slovenskih Goricah, kjer se je ustalil.

V Apačah je Minka zaživela polno učiteljsko življenje. Od moža se je našla veselja do režiranja in apaske gledališke skupine raznih generacij, v katerih sta igrala tudi njen brat Jože in svakinja Marija, ki sta se prav tako znašla v tem kraju, so postale kaj kmalu znane daleč naokoli. Največje veselje pa so ji bili prvošolčki, mali pevski zbori, igranje mandoline pri tamburaših, vaje ritmične gimnastike, petje v mešanem pevskem zboru, ki ga je vodila svakinja, in delo poverjenice pri Rdečem križu... Še ko je poučevala, je pogumno začela s katehezo, po upokojitvi pa se je vsa razdajala za poučevanje verouka pri Sv. Križu v Mariboru, Jarenini in Gornji Radgoni, kamor se je požrtvovalno prevažala z rednimi avtobusnimi povezavami.

Življenje pa je dobrosrčno Minko hudo preizkušalo. Še kot učiteljica je hudo zbolela za rakom in po trinajstih letih se je bolezen ponovila. Na koncu jo je zadela kap in smrt jo je našla na invalidskem vozičku, na katerem je preživela več let.

Najmlajša hčerka Cilka se je izsolala za učiteljico, nato pa je ob delu doštudirala še razredni pouk na mariborski pedagoški akademiji. Svoje učiteljevanje je opisala v knjigi ‘Moja službena leta’, v kateri spoznamo vse težave podeželske učiteljice, ki je zrasla v verni kozjanski družini in se je morala prilagoditi nasilnim ideološkim razmeram, ki so v petdesetih in šestdesetih letih vladale zlasti v prosveti.

Cilka je poleg pouka delala še mnoge druge stvari. Že na prvem službenem mestu je režirala in igrala. Pozneje pa je zavzeto delala s taborniki in s fol-

klorno skupino. Cilkini učenci so na raznih testnih preverjanjih dosegali visoke rezultate. Kot učiteljica se je trudila, da noben njen učenec ne bi ponavljal razreda, in to ji je uspelo vsa leta razen prvega leta službe, ko je en učenec zaostal. Za tistega ji je še vedno žal.

Bolezen je Cilko prisilila, da se je upokojila z enaintridesetimi leti učiteljske službe. Ko se je kmalu zatem pojavil še rak, ga je uspešno premagala in ponovno zaživela, dokončala še slovensko planinsko pot - transverzalo in se povzpela celo na Kili-mandžaro. Sedaj piše razne knjige in jih izdaja v samozaložbi.

Cilkin mož, Jože Lipnik, s katerim se je še mlada poročila, nemiren duh, je na koncu postal učitelj slavistike. Sčasoma je postal celo pedagoški svetovalec, nato pa univerzitetni profesor. Predaval je na Pedagoški fakulteti v Mariboru ter kot gostujoči profesor tudi na Dunaju in v Olomucu. Lipnik je pisec strokovnih knjig, napisal pa je tudi pesniško zbirko. Postal je častni občan Občine Rogaška Slatina in častni član akademskega sveta na univerzi v Olomucu.

Jožko Čepin se je rodil kot šesti otrok v veliki družini Čepinovih. Ko so ubili očeta, je bil star dvanajst let in s starejšim bratom Frančkom sta morala prijeti za vsako delo na kmetiji. Nikoli ne bo pozabil strašnega odkritja, ko sta z bratom našla očeta, zmrznjenega v snegu.

Tudi njega je potegnilo med učitelje. Na Pedagoški akademiji v Mariboru je doštudiral biologijo in kemijo in je potem do upokojitve učil na Osnovni šoli Apače, kamor ga je zanesla učiteljska pot. V svojem kraju je deloval pri tamburaših in še danes poje v tamkajšnjem mešanem pevskem zboru, ki ga je dolga leta vodila njegova žena Marija.

Tudi Marija je učiteljica in je v kraju poleg pevskega zbora ustanovila folklorno skupino, s katero je gostovala tudi izven naših meja. Še danes skrbi za Miklavževe večere, za katere je besedilo in glasbo napisala sama, v pomoč pa ji je hčerka Marija, glasbenica, kateri je po tridesetih letih prepustila tudi pevski zbor.

Jože in Marija rada prihajata na Klake, h koreninam Čepinove družine, kjer še vedno živi najstarejši sin Franček, gospodarstvo pa so prevzeli njegovi potomci, ki se ob kmečkem delu ukvarjajo še z gojenjem cvetja in lončnic. Jože je obdržal eno od številnih hiš, ki so spadale k posestvu, in nekaj zemlje okoli nje.

Ko gre po cesti proti Klakam in mimo prikritega grobišča, kjer so pokopani hrvaški begunci, se vselej pokriža in globoko zamisli.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da je za letošnjo nagrado kresnik tekmovalo okrog šestdeset slovenskih romanov...
- da znamenite gorske narcise, ki spomladaj pobelijo soncu izpostavljene travnike nad Jesenicami in vabijo čedalje več obiskovalcev, imajo na slovenskem ozemlju kar 120 poimenovanj (cvetlici pravijo tudi ključavnica)...
- da letos slovenska kultura obhaja jubilej dveh slovenskih pesnikov duhovnikov, Primorca Simona Gregorčiča in Štajerca Antona Aškerca...
- da sta občina in kulturno društvo Miren priredila na Gradu proslavo 15-letnice obstoja slovenske države, v kateri je bila v programu tudi kultura vseh štirih zamejstev - Porabja, Beneške Slovenije, Primorske in Koroške...
- da je med 7. aprilom in 4. majem 150 bivših članov papeške švicarske garde peš prehodilo pot iz Bellinzzone do Rima (720 kilometrov), da bi počastili 150-letnico obstoja papeške garde...
- da je marca leta 1926 začel v Borljah v Ziljski dolini na Koroškem izhajati verski list Nedelja, ki te dni praznuje svojo 80-letnico. Lastnik je bil Valentin Podgorc, urednik pa Ivan Lučovnik...
- da je literarna nagrada, ki ji bralci v Sloveniji menda najbolj zaupajo, nagrada kresnik, ki jo je letos prejel Milan Dekleva...
- da se mladi Čehi najbolj sramujejo svojih politikov, mladi Poljaki brezposelnosti, mladi Romuni pa korupcije...
- da je ribič pri otoku Kalimnos v Egejskem morju v svojo mrežo ujel ostanke antičnega bronastega kipa konjenika in nedotaknjeno amforo...
- da je trenutno v Sloveniji 3,6 rojstev na en splav...
- da je po 60 letih letos prvič obiskal škofove zavode v Šentvidu pri Ljubljani izseljenec dr. Marko Kremžar, ki je bil tam zaprt skupaj z drugimi domobranci, obsojenimi na smrt v kočevskih brez-nih...

M. Žitnik

Čarodejke (L.)

Zdaj se tako mladostniško klativa po tujem mestu, kot bi bila spremenjena v dva potujoča pisatelja, ki sta se znašla v žgocem poletju, potem ko sta v "svojih krajih" preživela predolgo dobo mrzlih zim!

"Prav neizkušena sem bila tedaj, ko me je radovednost pognala med pustolovske časnikarje! Kako mi je bilo sprva vseč dinamično brkljanje za dogodki!"

"Saj, bila si vihrava in neizprosna do sebe, tako da sem te občudoval!"

"Lažeš; ti si namreč vseskozi želel, da bi se rešila nevarnega poklica! Priznaj, saj nisem več otrok!"

"Ja, a kaj, ko sem vedno spoštoval intelektualne sposobnosti in sem moral biti na nekaj ponosen, ukazovati pa si nisem upal..."

"V resnici je bilo tako, da me ni nihče učil, kaj je oportunizem!"

"Samoohranjevanje ni oportunizem, a sproti, mimogrede, pa človek vseeno goji neko zaupanje do okolja..."

"V tekmah za službo ni v naših razmerah nobenih pogojev za kako zanesljivo moralo!"

"Odvisno je od sreče, kdaj to spregledaš!"

Rada bi mu rekla, da je nekoliko naivno to ugotavljati v tako pozni starosti, a njega zares ne bom gnjavila s svojimi tegobami!

"Saj je veliko vzrokov, da so nekateri v vseh ozirih srečni, drugi pa sproti izgubljajo prijatelje, družbeni ugled in osebno srečo!"

"Življenjske modrosti se lahko naučiš na pamet, kaj te doleti pa res ne more biti odvisno od posameznika!"

"Vem, da ne drži pregovor Vsak je svoje sreče kovač, previdnost pa je v resnici mati modrosti!"

"In zdolgočasenosti!"

"Če ti burja polomi v enem letu pet dežnikov, boš postala previdna! Prihodnjič boš dežnik odprla, ko ne bo burje!"

"Mar se ne sprehajam po tujih krajih s teboj, ki si zanesljiv in ne z neznanci!"

Se smeje in mi hoče zastaviti posebno vprašanje, a jaz sem vseh teh njegovih skrbi za mo-

je ljubezensko življenje sita, in ga povabim v navidez dostojno restavracijo, z izgovorom, da sem hudo lačna in žejna. Zaposlil naju bo jedilni list v tujem jeziku, zapleteni računi raznih jedi, razpravljanje o tem, kaj je zdravo in nezdravo v iberijskih kuhinjah...

Zamotil naju je že hodnik, po katerem sva šla v jedilnico. S sten so naju gledali razkošno narisani plemenitaši iz grozovite preteklosti, kot bi nama hoteli ukazovati: jejte in pijte, če ne...

"No, tu imaš nekaj, na kar ne smeš nikoli pozabiti! Da so namreč bili v davnini hudobnejši veljaki, kot nam kažejo v našem času!"

"Tisti oklepneži tam na hodniku?"

"Na sliki so tako smešni, a so bili okrutneži, takorekoč uzakonjeni mučitelji!"

"Takrat so slikarji prelisčili morečnost svoje dobe in nam poslali s temi slikami sporočilo: to so okrutni ljudje!"

"In pred podobnimi sodobniki bega marsikatero bitje v evropska mesta."

Zelo lepa in živahno gostoleča natararica naju spravi v dobro voljo. Naročava neznane jedi, čeprav skušava biti manj naivna kot sva, a naju premoti predvsem njena izkušena teatraličnost, ko nama predlaga pravljíčne sestavine nekaterih jedač!

Domišljam si, da je ta izlet nekaj najlepšega zame in za njega, kako bo doma rohnela najina najdražja pa sploh ni pomembno!

Kljub brezskrbnosti se spomnim: "Vrniti se moram na svoje službeno mesto!"

"Pa si dobro premislila, zdaj, ko ti poteče pogodba, da bi si omislila eno takih srčkanih trgovinic, kakor jih je mogoče občudovati vsepovsod v tem načičkanem mestu? V Trstu bi lahko odprla v pritličju velikih cesarskih palač nekaj gracioznega, hipermodernega ali pa izložbo slovenske obrti!"

"Se ti sploh zavedaš, o čem govoriš? Mar ne veš, da se sproti taki dragulji zapirajo in se ne bodo nikoli več odprli, ker jih je nemogoče vzdrževati? Mar ne veš, da so takse take, da ti na koncu ostane kvečjemu desetina tiste plače, ki

jo brez tveganja prejemam kot turistična delavka?"

"No, sprva je res treba stisniti pas, a potem, ko dobiš stalno klientelo..."

"Stalna ali nestalna klientela je že zadovoljna s tistim, kar ima doma, ali pa se zgrinja v poceni kitajske bazarje."

"Tako daleč so izčrpali možnosti naših ljudi, ki obvladajo že vnaprej nekaj jezikov!"

"Ljudje ne gredo v trgovine po kriterijih znanja, ampak po merilu, kje se kaj splača. Od vedno je tako bilo, je in bo..."

Moram biti do okrutnosti jasna v besedovanju o mojem delu. Kaj bo sanjaril, kako mi bo pripovedoval o naši preteklosti kot v starih časih, ko sem ga brezskrbno poslušala in mu verjela! Saj nima pojma o novi dobi, v kateri živimo! In ta nova doba se mu tudi zdi neprijetna za take, kot sem jaz, a to še daleč ni res, česar mu ne bom rekla, saj bi se lahko užalil! Pa mu vendarle bleknem:

"Tvoji dragi in ti sam ste se morali soočiti z diktaturami, vojnama, lakoto, strahom, smrtmi in trpljenjem, torej je nekaj težav z zaposlitvijo lažje prenesti..."

"A imaš spet popolnoma prav?"

"Ne vedno, a v teh zadevah, ki te tako vznemirjajo, bi rekla, da si lahko oddahneš!"

"Imam samo tebe..."

"Saj, zato! Saj sem opustila časnikarstvo in vse tiste dileme, ki so nemara bile bolj kočljive v tržaškem kot v vojnem ambientu!"

"Kako moreš kaj takega reči!"

"Saj, to jaz vem, kako morem kaj takega doživljati! Pardon, sem morala!"

"Tega nisem nikoli razumel, saj si bila vedno dobro izobražena, razgledana, dinamična, kolikor vem, daleč bolj od tvojega kolega Brikija, kar so mi rekli drugi iz tistega ambienta..."

"Brikija je kaznovala narava, ker mu je tako oboževana žena ušla!"

"To ni važno! Govorim o tvoji vlogi pri časopisu!"

"Morda ne morem biti intelektualno podrejena drugače mislečim!"

"Danes si podrejena nič mislečim!"

"Osvobodila sem se sumničenjem, nadzorom, komolčkanju, vojnim nevarnostim, obvezni nočni službi, skratka, podaljšala si bom življenje za nekaj več kot deset let!"

"Kolikor vem, bi lahko nadvladovala prostor takrat, ko bi se vodilni upokojili!"

"Napačno računaš! Tistega moledovanja, da

bi mi objavili pametne članke, ne da bi mi jih skrajšali, tega ti ne bi prenesel niti enkrat!"

"Kakorkoli so se stvari okrenile, vedi, da sem jaz zadovoljen, a je naša mati tista, ki venomer nekaj mrmra, kakor da si zgrešila pravo pot!"

"Naša najljubša je bila tako pametna, da je šla v zakon s teboj, potem pa se ni niti toliko potrudila, da bi se naučila dobrega kuhanja! Sedaj, ko je že v letih, jo verjetno vedno kaj boli in zato godrnja kot kakšna stara strina!"

Hotela sem dodati, da o dilemah svoje okolice in sveta naokrog ne razume, ker se ni nikoli potrudila, da bi razumela, a ga ne maram žaliti.

VANDRANJE V NANTES

Oče pravi, da so se mu z "rajžo po Španiji" izpolnile velike želje! Tokrat potujem sama. Vinograd in vrt sta bolj potrebna njegove družbe kot jaz. Tam mora postriči, počistiti, zrahljati, odstraniti kamenčke, popraviti nizke in visoke zidove. Lahko se iz svojega vinograda razgleduje nad mestom in veličastnim morjem, koder se zgrinjajo vse barve sveta. Nekoliko zgodaj mora vstajati, a rana ura je vedno bila zlata ura. Tako grem sama na izvid po tem pisanem svedu. Včasih bi rekla Brikiju, naj gre z mano na potep, a kdo bo poslušal njegovo cmerjenje za proslulo ljubeznijo! Gizela se je spreobrnila v politično angažirano osebo, tisti pa, katerim sem pripomogla do slave, so nedostopni. Aha, dostopna je poezija v takem polpraznem vagonu! Tako močno je torej vplivala name pesnica Ljudmila s svojo zaljubljenostjo v kovanje verzov.

Nekaj čisto drugega me čaka v hotelu sredi Nantesa, kamor sem pripotovala.

V predverju je kopica kovčkov. Vsevprek so nanje nametali potovalke in celo superge. To so študenti, upehani od vožnje in v vrtincu ihtavih prepirčkov, ki jih moram poslušati.

Iz kanapeja v kotu zre nanje preplašeni profesorček, stasita gospa z odločnim nastopom nekaj ukazuje in se zdi, da tudi urejuje razposajeno množico. Možiček jo hvaležno opazuje in se zraven skuša zmanjšati v nevidno bitje. Celu meni je jasno, da se jih boji. Energična profesorica pa kar rohni na najmanj poslušne osebke in je nič ne more premotiti v njeni želji, "da napravi sveti red"! Ko jim odredi njihove sobe, nekaj reče možičku, ki se vidno oddahne, da se mu ni nihče drznil reči kaj neprijetnega. Tudi

onadva odideta s kovčki vsak v svojo sobo. Šele po tem burnem razporejanju pridem do svojih ključev.

Naslednje jutro zgodaj vstanem in grem na ogled vseh zanimivosti tega zgodovinskega kraja, iščem prave motive mestnih vedut, si zapisujem, s katero podzemsko je vožnja najudobnejša, kje je manj gneče pred muzeji in galerijami in sem sama sebe vesela, ker v enem dnevu opravim, kar je bilo v načrtu.

V hotelu me zanimajo komentariji mladih, a nisem razbrala prav nič posebnega.

Tudi Nantes je na lepem oddaljen za več kot dva dni od Trsta! Stavkajo na vseh letališčih! Seveda, zaradi plač ali nadur, in sedaj iščem avtobusno ali železniško zvezo s Parizom. Vzajem nekaj časopisov, ko opazim knjigo esejev o sodobni literaturi. Povprašam, če je kaj o planski in komercialni literaturi, a prijazna mladenka pravi, da te knjige ni brala...

V vlaku pa je gneča! In v tako anarhijo naj bi jaz, izkušena turistična programerka, pošljala razvajene Tržačane! Kakor je Nantes čudovito mesto, tako so lahko okoliščine obupne!

Ko privršim na pariško Lionsko postajo, burno širi glas o moji jezi drdrajoči kovček na kolescih. Oh, to se le meni zdi! Vsak potnik ima svoje skrbi, saj je sleherni vlak natlačen s prtljagami in potniki! Sonce nekako milo sije na živžav, ki mi je v bistvu pogodu. Malo bo treba potrpeti do Švice, kjer se bo vagon, v katerem se stiskam, v kotu kot kup nesreče, izpraznil do nekaj enot. Hm, nesrečno se počutim le zaradi propadlih načrtov. Mojih izletnikov ne bom popeljala v prihodnosti v Nantes z nič drugim kot z avtobusom! Poslušam nenavadne zgodbe v slabi francoščini, še slabši angleščini in improvizirani nemščini, ter pogrkujoči variaciji italijansčine. Ob vsem, kar odnaša veter skozi okno, topo dremljem in ne maram vzbuhati pozornosti. Začuda se mi to tudi posreči, ker so sopotniki v kupeju bolj mladi.

Na lepote srednje Evrope me opozarja slikovitost ženevskega jezera. Tod naokrog je življenje zagotovo predrago za moj žep, moram pa nehote razmišljati o vseh tistih, ki sem pribežijo brez prebite pare, z žalostnimi izkušnjami, ko pač v glavnem iščejo zaposlitev. Naj spet zahvalim Boga, da mi je dodelil mile razmere? Obljubim si, da se ne bom pritoževala nad svojo usodo!

Toda, čemu ne bi poskusila usmeriti nekaj izletkov v Zürich ali na slikovita visokogorska leto-

višča? Mar ni tudi mene vedno zasanjala kakšna pravljica o magičnih gozdovih in ledenikih?

Vedro razpoloženje me prevzame, ko se skozi vsemogoče predore in predorčke poslovimo od alpskih gmot in drvimo skozi prostrane sončnične nasade v Furlaniji. Bele gorske gmo-te tam v ozadju nemara najraje občudujejo otroci, a zdaj sem otročje zasanjana, čeprav me je dolga pot utrudila.

(dalje)

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXXV. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

2. Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA		PESMI	
prva nagrada	350 €	prva nagrada	200 €
druga nagrada	250 €	druga nagrada	150 €
tretja nagrada	200 €	tretja nagrada	100 €

3. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 1. DECEMBRA 2006. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).

4. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku - Prešernovem dnevu - na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagradjena dela bodo objavljena v letniku 2007. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Peter Merku

Iz spominov na starše (LI.)

Spomini na očeta

Zadnje nadaljevanje o okoličanskem bataljonu za številko 3-4 »Zaliva« leta 1978 je oče pisal, ko mu je bilo že 82 let. Zanj, ki ni študiral zgodovine, je bilo pisanje o preteklosti tržaških Slovencev izreden podvig. Ni bil več ne zdrav ne pri močeh in vendar je vztrajal, dokler študija ni bila dokončana. Potem se je moral odpočiti, zato je le še redkokdaj segel po peresu.

Objavljeni so bili še naslednji njegovi spisi:

1979 - »Zaliv«, številka 3-4, str. 336: Svobodna tribuna, *Novoletna razmišljanja*.

1979 - *Primorski dnevnik*, 3.VII., str. 2: Pisma uredništvu, *Nasvet "staremu Škedenjcu"*.

1980 - *Primorski dnevnik*, 27.I., str. 6: *Pomemben zgodovinski izsledek*.

1980 - *Primorski dnevnik*, 13.VII., str. 7: *Deset dni po koncertu Glasbene matice "Prah bil je in pepel"*.

V svojem prvem objavljenem zapisu leta 1964 je govoril o požigu Narodnega doma. Ko se je leta 1980 zadnjič oglasil v tisku, je bil spet govor o požigu Narodnega doma. To je bil namreč doživljanje, ki mu je zagrenil celo življenje. Bila je travma, ki je danes marsikdo noče ali ne more več razumeti.

V zadnjih letih sva si z očetom sicer redkeje pisala, zato pa pogosteje telefonirala. Iz zdravstvenih razlogov ni mogel več hoditi na sprehode, tako mu je telefon pomagal ohranjati stike s posameznimi znanci. A tudi teh je bilo s časom vedno manj, vedno znova je kdo zmanjkal, tako da je bil vedno bolj sam. Ko pa sem mu poslal kakšno tiskovino ali fotografijo, sem mu vendarle pisal in on je vselej odgovoril.

Enaintridesetega marca 1982 mi na primer piše: "Že dolgo sem ti nameraval pisati. Posebno po tvojem klicu iz Madrida ob 12. uri in tvojem klicu istega dne ob 18. uri iz Erlangena." Telefon je to omogočil.

Njegovo pismo 23. oktobra 1983 se začne z napovedjo, da bo tudi sam oštevilčil svoja pisma in da je prejšnje imelo številko 1, medtem ko je to že številka 2, in doda: "To je drugo pismo po 8. oktobru, štirideseti obletnici smrti naše Rine." Pismo je precej žalostno. Pripoveduje mi, da ga je klicala gospa Zo-

fija (moja tašča), ki jo teži samota. Devetnajstega februarja 1983 ji je namreč umrl mož, Albert Urdih, in od takrat je živela sama. V istem pismu mi sporoča tudi, da je 16. oktobra umrl bratranec Rajmund Peric (Peri). Le nekaj tednov prej sem ga obiskal v rimski polikliniki Gemelli, kjer je svoj čas bil podravnatelj na upravi, a je tedaj bil že težko bolan. Potrди mi prejem mojega pisma številka 494 iz Nemčije, v katerem se spominjam mame, in doda Prešernovo geslo *Poezijam*:

*Sem dolgo upal in se bal,
slovo sem upu, strahu dal;
srce je prazno, sreče ni,
nazaj si up in strah želi.*

V pismu 11. aprila 1984 oče izraža zadoščenje, da je slovenski duhovnik v Erlangenu, gospod Vili Stegù, bral mašo zadušnico za gospo Zofijo Urdih, ki je preminula na Sv. Jožefa dan tistega leta. *Naj jo gospod ima pri sebi.*

V začetku maja je prispelo še naslednje pismo:

»Predragi moj Peter,

velika sobota je, pred kako uro sem govoril s tabo, ki si tako daleč, slišal sem tvoj odločni glas, ki mi je tako drag. Kako je mogoče, si mislim, da v nekem obdobju neskončnosti vesolja, ki obstaja že milijarde let, smo se srečali. Mama in jaz, Pavle in Marta, ti in Mirella. In potem še Jasna, Valentina, Andro in Igor. In tako se bodo pridružili naši rodbini še drugi, ki bodo nadaljevali tekom stoletij s trpljenjem življenja in kratkimi trenutki sreče. (...)

Na dan, ko je Kristus vstal, ne smem vprašati po smislu vsega tega. On to ve! Nebesna telesa bodo nadaljevala po svojem tiru v veselju! Od kdaj je tako, kdaj bodo nehala? Kaj je bilo pred časom, kaj bo po času? Kje se začne veselje, kje se konča? In kaj je po prostoru in času? Nič? In kdo si more to predstaviti? Samo On! (...)

Teži me, da vas bom moral pustiti na svetu, ki je prepoln trpljenja. Morate biti pogumni in iz nika-kršnega razloga ne smete omahovati, temveč zaupati morate Gospodu!«

Oče je nedvomno čutil, da se dopolnjuje njegov čas. Te misli je razpredal v svojem zadnjem pismu. V začetku junija me Pavle telefonsko obvesti, da oče leži v bolnici Maddaleni. Ker so otroci ravno imeli dvotedenske binkoštno počitnice, smo se vsi štirje nemudoma odpravili v Trst. Obiskat sem ga pa šel sam. Ležal je v sobi skupaj z najmanj petimi drugimi bolniki, vsi stari. Ni mu bilo več tako slabo, toliko si je opomogel, da mi je oddelčna zdravnica rekla, da ga bodo čez kakšen dan odslovili, da pa moramo poskrbeti za primerno rešitev, ker ne bo mogel več živeti sam. (In tudi ne bi bil sam, saj je naša zvesta družinska pomočnica Dragica zgledno skrbel za njega.) Naslednje jutro sem bil

Josip Merku

že spet v bolnici. Pride bolničar in mi izroči tablete, ki jih mora zaužiti. Ena je bila štirikotna in sicer taka, da jo je bilo mogoče razdeliti na štiri dele. Sam sem takrat že zaužil raznovrstne tablete, a štirikotne nisem še nikoli videl, zato mi je ostala v spominu. Kake pol ure kasneje je oče začel biti duševno odsoten, nekontrolirano je zavijal oči, tako da sem poklical dežurnega zdravnika. Prišel je in prosil, naj vsi obiskovalci zapustijo sobano. Oče je imel kolaps. Dolgo sem čakal. Ko mi je zdravnik končno dal vedeti, da je kriza mimo, sem ga opozoril na štirikotno tableto, ki je drugače ni jemal. Kmalu nato pride k meni oddelčna zdravnica in me sprašuje, kdo je prinesel zdravila, češ da oni nimajo takih tablet. Ker sem vztrajal, me je prosila, naj jo počakam, in odšla je ter se vrnila z vsemi razpoložljivimi tabletami svojega oddelka. A štirikotne ni bilo zraven. Znova je odšla. Čez čas se vrne in brez oklevanja sem ji lahko pokazal inkriminirano tableto v njeni roki. Ne da bi sploh zinila, se je obrnila in odšla v drugo sobo, od koder je nato zadonelo zelo glasno kričanje. Očitno je bilo, da se je bolničar zmotil.

Šel sem domov kosit. Vsi so me že zaskrbljeno čakali, ker je bilo že pozno. Povedal sem vse Pavletu, ki je seveda tudi prišel k očetu. Popoldne sva bila znova pri njem in jaz sem se zadržal več časa. Oče je bil zelo ošibel in potr. Med sedmo in osmo zvečer, potem ko sva se nekoliko pogovorila o njegovi mami, mi je rekel, naj grem spet domov, ker želi spati. Čeprav nerad, sem se le odpravil, potem ko sem za vsak primer dal dežurni bolničarki domačo telefonsko številko. Še nisem končal večerjati, ko me

res pokliče, češ da z očetom gre h koncu. Šel sem do Pavleta in skupaj sva se odpeljala v bolnico na Maddaleni. Postelja z očetom je bila že na hodniku in oče je bil še topel, a že mrtev. Zame je bilo, kot da bi se svet zrušil. Začel sem jokati, brat mi je položil roko na ramo in tako smo bili spet v tišini vsi trije skupaj, kot si je oče vedno želel. V duhu sem pogledal v nebo in se zahvalil Bogu, ki mi je dal milost, da sem bil prisoten ob očetovi smrti, kot sem leto za letom molil vsak večer, predno sem zaspal. To mi je bilo dano 12. junija 1984.

Naslednjega dne mi je oddelčna zdravnica zagotovila, da je kriza bila že mimo, ko je oče umrl. Nisem reagiral, a sam pri

sebi sem si mislil, da mu je bilo s tem nemara nehoti prihranjeno bogve kolikšno trpljenje in da je imel srečo, da je mirno zaspal, če že ne doma, pa vsaj v dostojni postelji. Ko sem zapustil bolnišnico, sem se zavedel, da se je tako ponovno zaključilo eno poglavje mojega življenja in da bom odslej sam za svoja otroka to, kar je bil oče meni. To spoznanje mi je dalo takoj moč, da nadaljujem svojo življenjsko pot.

Kot ob drugih veselejših prilikah nam je tudi tokrat stal ob strani gospod Jakomin, ki nas je pospremil na pokopališče.

Jože Koren je napisal v *Primorskem dnevniku*: "Neslišno se je te dni izteklo 88 let dolgo življenje doslednemu tržaškemu Slovincu Josipu Merkuju (...) Zdaj, ko ga je zemlja sprejela vase, bi bilo krivično, če mu ne bi namenili nekaj besed, ki želijo biti izraz spoštovanja, a obenem tudi zapis za zgodovino tržaškega slovenstva v človeku, ki je za slovenstvo živel na svoj tihi, odmaknjeni, pa zato nič manj intenzivni način (...)"

Pri svojem zbirateljskem in preučevalnem delu je Josipa Merkuja odlikovala stroga metodična natančnost, kajti trdno je bil prepričan, da je resnica glavna čednost in da je odstiranje zastora nad našo preteklostjo dolžnost do naroda in zgodovine. Tu v Trstu, kjer bi nas radi zatajili, še posebej!"

"Novi List" je zabeležil: "Njegova življenjska pot je značilna za mnoge tržaške Slovence, ki so si že v nemških šolah, na cesti in sploh v življenju utrjevali svoj značaj in zavest. To so bili ljudje, ki so tudi za ceno velikih odpovedi znali v težkih časih vztrajati

in ohranjati svojo kulturno in narodno dediščino, gojiti svojo duhovno in kulturno rast in jo posredovati ne samo ožji družini, ampak tudi širšemu okolju, v katerem so živeli in delali.”

Trinajste februarja 1985 je bilo mogoče slišati po radiu Trst A sledeče misli: “(...) Že od nekdaj so italijanski avtorji navzočnost Slovencev v mestu raje zamolčali (...) Slovenskih zgodovinarjev s tega ozemlja je bilo sorazmerno malo, tako da so Josip Godina Vrdelski, Matija Sila in Simon Rutar prej izjeme kot pa pravilo. Za njimi ni pri nas nihče več objavil zgodovinske knjige o teh krajih. Zato je vsaka pobuda na tem področju hvalevredna, saj neraziskanega gradiva v arhivih... gotovo ni malo. Tudi zanimanje zanje zadnja leta narašča, prve pozitivne premike pa lahko zasledimo že pred približno 25-

imi leti, ko je Josip Merku stopil v pokoj in začel ves svoj prosti čas posvečati raziskovanju tržaške preteklosti. Zgodovina je bila sicer že prej njegov konjiček, ki pa se mu je lahko popolnoma posvetil šele sorazmerno star, vendar ne toliko, da ne bi mogel opraviti velikega dela (...)

Gornji povzetek je iz občutenega nekrologa, ki ga je za oddajo “Liki iz naše preteklosti” pripravila gospa Lelja Reharjeva, ki je natančno razumela, za kaj je očetu šlo pri njegovem amatersko raziskovalnem delu. In to je nekaj, kar je še vedno aktualno in bo aktualno tudi v prihodnosti. Zato želim tudi jaz v svojem in očetovem imenu spodbuditi zgodovinarje, naj pošteno opravijo svojo dolžnost.

– konec –

ČRTO • POD ČRTO • POD ČRTO • POD ČRTO • POD ČRTO • POD ČRTO •

Na rob nekemu kongresu

Upali smo, da nam spričo novega vzdušja sodelovanja znotraj slovenske manjšine v Italiji ne bo treba več kritično pisati o zadržanih Slovenske kulturno-gospodarske zveze, a besede, ki so bile izrečene na nedavnem deželnem kongresu te krovne organizacije, naravnost kličejo po razmisleku in komentarju. V mislih imamo nekatere sporne trditve o nasprotovanju načelu “fifty-fifty” pri podeljevanju finančnih sredstev manjšini, še bolj pa izjave, češ da so se za reševanje nekaterih skupnih ustanov trudili le pripadniki SKGZ, ki so po našem mnenju krivične in tudi nerešne.

Kot izhaja iz poročila o kongresu, ki smo ga lahko vsi brali v Primorskem dnevniku, se je proti načelu enakovrednega financiranja SKGZ in Sveta slovenskih organizacij izreklo več diskutantov, češ da ne odraža dejanskega stanja. Lahko ga tudi ne odraža, a dejstvo je, da si je morala nelevičarska komponenta naše skupnosti opomoči po desetletjih neuživanja tiste podpore, ki jo je bila SKGZ v dobi komunistične oblasti v Sloveniji in Jugoslaviji vseskozi deležna, zato je tudi lahko vzpostavila tako razvejano strukturo. Zato je treba, ko se govori o sistemu “fifty-fifty”, tudi pomisliti na njegove globlje razloge. Seveda, drugo vprašanje je, če se je pomoč v zadnjih petnajstih letih smotrno uporabila in ali so bile vse pobude pravilno začrtane, vendar mislimo, da velikih napak ni bilo, medtem ko si je druga stran v istem obdobju zapravila dve banki, manjšina pa bi bila skoraj ob dnevnik.

Zelo huda pa je trditev, da so si za rešitev marsikatero skupne ustanove prizadevali skoraj izključno ljudje iz SKGZ. Trditev, ki je prišla iz ust vidnega predstavnika ene od pomembnih skupnih ustanov, je v bistvu nezaupnica tudi tistim predstavnikom SSO, ki skupaj z njim sedijo v vodstvu omenjene ustanove. Ne vemo, kaj si slednji mislijo, upamo samo, da so ga ali pa da ga bodo klicali na odgovornost. Zlasti zato, ker izjava ni samo krivična, ampak je tudi daleč od resnice. Če so se nekatere skupne ustanove manjšine končno izvlekle iz godlje, v katere so jih - ne pozabimo! - pahnili nekateri “genialni” in “nezmotljivi” voditelji iz vrst SKGZ, je to zasluga tudi ljudi iz SSO, ki so si v težkih trenutkih prevzeli breme odgovornosti in prizadevali za rešitev, v nekaterih primerih pa so bili, potem ko so dotične ustanove zaplavale v mirnejše vode, z ideološkim preglasovanjem odstranjeni. Vse to daje vtis, da je pomoč “ta belih” dobrodošla, ko gre za rešitev iz krize, potem ko je nevarnost mimo pa hvala lepa in nasvidenje, za nameček pa doživiš še javno sramotenje.

Taki in drugačni izpadi, do katerih je prišlo na kongresu SKGZ, napovedujejo po našem mnenju ne ravno lepo prihodnost. Lahko so napoved vračanja v čase, ko je bila SKGZ bolj kot organizacija civilne družbe ekspozitura nečesa: v preteklosti je bil to komunistični režim v Jugoslaviji, danes pa so to mogoče nove zamejske finančne in gospodarske elite.

Ob izidu romana Kreda in hijacinte

Intervju z Ireno Žerjal

► O tvoji vznemirljivi pesniški govorici je dr. France Bernik zapisal: "Jezik uporablja Žerjalova tako svojevrstno, da postaja oblikovanje jezika njena specifična, morda kar osrednja estetska izkušnja." Po katerih svetovnih in slovenskih pesnikih si se zgledovala?

► Vzornike ima vsak pisatelj ali pisateljica. V rosnih mladosti sem rada pela, tudi v raznih zborih. Posnemala sem našo sosedo, ki je imela gromovit, a popoln alt, ter mojo ujno, ki je imela magičen mezzosopran, a tega so občudovali vsi. V prvih pravljičah in skrivaj napisanih igricah sem v šolski dobi posnemala Cankarjeve zanosne zgodbe in zlasti njegov slog. Če sem se odločila za pesmi, me je prevzela Kosovelova pretanjena lirika. Pri pesništvu me je v postadolescenci, na univerzi, prevzela himničnost Vladimira Majakovskega in docela zase, ne da bi se s komerkoli o tem pogovarjala, sem prevajala razne dolgovезne poezije. Začuda me je omrežila Saffina eterika šele v pozni zreli dobi, za tolažbo pa zares pogostokrat preberem Jeseni nove stihe. Ti tuji navedeni avtorji so v naš jezik čudovito prevedeni, a moram dodati, da sem ob pisanju večdesetletnih radijskih oddaj ogromno prebirala, tako da se je v pesniški zbirki Alabaster znašel poetski sistem, ki je značilen za akmeiste, seveda, prirejen po mojih zmogljivostih. Enkrat prej me je povlekla za seboj istrska motivika Stanka Vuka. Soglašam pa z žensko stranjo sveta, z življenjsko filozofijo Wislave Szymborske, ko pravi: "Je sploh mogoče govoriti o kakšnem redu, // če se niti zvezd ne da razmakniti, // da bi bilo jasno, komu katera sveti?"

Pisateljstvo mi je v vsakem času najljubše od vsega, kar počnem. Sem zelo vneto bralka skozi vsa ta šestdeseta leta, kar pomeni, da si lahko privoščim tudi veliko kritičnih besed, kadar kaj preberem ali

Irena Žerjal (foto KROMA).

pa odklonim. Profesor Peterlin je med drugimi nauki na klasični kar večkrat rekel, da mora biti izobraženec sam sebe vreden, torej povedati tudi svoje misli, še prej pa jih mora ustvariti. Koliko hudega si človek naloži, če je vedno samostojen v mišljenju, je odvisno od okolja, časa in posameznikove družine.

Med pisatelji, ki jih občudujem in sem o njihovih delih veliko pisala po radiu, imajo največ vpliva na moj odnos do likov, ki jih opisujem, Halldor Laxness, Isaak Singer in Lev Tolstoj. Med slovenskimi pisatelji večkrat zalistam v romane Saša

Vuge, Alojza Rebule, Pavleta Zidarja in toliko drugih, a imam zelo rada dramatiko (in Kermaunerjeve eseje). Brez branja mnogoterih dialogov si ne bi mogla privoščiti pisanja radijskih ciklusov o poeziji in prozi.

► **Katerega (ali katero) od zamejskih pesniških kolegov (kolegic) še posebno ceniš?**

► Med slovenskimi ustvarjalci na Tržaškem je toliko raznolikih in talentiranih navdušencev in v še večji meri navdušenek nad literarnimi dejanji, da bi zelo težko povedala, kdo je "izbranka". Prav zagotovo nisem vedno navdušena nad istimi stvaritvami v dolgem obdobju več ali manj posrečenega sodelovanja. Lahko ugotavljam, da je bilo več solidarnosti kot nesloge ob raznih nastopih.

► **Na začetku svoje pesniške poti, v zbirki Topli gozdovi, si zapisala: "... reševati se tudi moraš sam / iz skoposti asfalta v skopost skalovja." Povej kaj o tej svoji življenjski filozofiji.**

► Se opravičujem za večdesetletno nepojasnjeno zadevo! V Toplih gozdovih so pesmi v slogu takratnih, dramatik Mrak bi jim rekel himničnih poetik. V slovenskih literarnih revijah jih je razbrati nebroj.

Revij je bilo kar nekaj, od Kapelj, Mosta in drugih (na Tržaškem zlasti Zaliv) do mariborskih Dialogov, kamor so me izrecno vabili, do ljubljanskih reistično in nasploh v eksperimentalno poezijsko iskanje zagledanih pesniških grup, pa tudi izstopajočih individualnih avtorjev in avtoric takih poezij, ki so hotele smiselno ali nesmiselno sestaviti iz neizčrpnosti slovenščine izvirno poezijo. Sprva so pesniška besedila, kot jim pravijo v esejistiki, vzbujala navdušenje, zgroženost, posmehovanje in tudi občudovanje. Čez leta so vzbujale pozornost burne polemike o poetiki, ki je lahko pomembna ali pa je le ludiistični eksces. Med dvaintridesetimi pesniškimi zbirkami na leto ni bilo lahko uveljaviti svojega glasu iz "tržaške periferije". Pesniški jezik, ki prevladuje v moji prvi pesniški zbirki, ni bil prezrt, manj odmevnosti je doživela ekološka protestniška sporočilnost, ki je bila tudi vzpodbuda za zbirko. To sta bila takoj dognala (ali uganila) v tej reviji tako Martin Jevnikar kot Franc Jeza. Mislim, da se je takrat še mlajšim od mene odstrl pravi pesniški prostor. Morda se motim, a v šestdesetih in sedemdesetih letih ni bilo vseeno, če si poznal samo nekaj slovničnih pravil ali pa si imel na kupe preštudiranih esejev, zgodb in polemik o slovenski poeziji v malhi. Kar bi lahko pomenilo, da so bila estetska pravila zelo pomembna, pa čeprav so se nekateri izgubljali v minimalističnem ludizmu.

► Začela si kot pesnica, nekaj časa si vzporedno pisala poezijo in prozo, zdaj se zdi, da ti bolj leži nevezana beseda. Menda si se poskusila tudi v dramatik. Kakšen je pravzaprav tvoj odnos do teh literarnih zvrsti? Katera muza je tvoja najljubša prijateljica?

► Točno tako, prosto po Prešernu se mi zapišejo tudi v enem dnevu pesmi, dramski dialogi, neobjav-

Pesnica na predstavitvi knjige *Kreda in hijacinte*.

ljene glosice, v zadnjem času še najboljše proza. Ker sem od 1976. leta pisala sproti v dramski obliki predstavitvena besedila tako pesniških kot pripovedniških del iz svetovne in naše literature v raznih ciklikih, me je ta dejavnost nadvse prevzela, tako da so včasih tudi moje pesmi igralsko zaokrožene.

Dramsko besedilo je izšlo v skupni knjigi *Burja in kamni* z naslovom *Ples in samota*. Prvič sem prebrala daljši odlomek na neki uspešni predstavitvi omenjene knjige, potem sem *Ples in samota* prepustila njegovi usodi. Režiserka Maverjeva je nekega dne telefonirala, da bodo dramolet igrali po radijskih valovih, kar so tudi izvedli. To je bila vzpodbuda, da sem vzela iz zelo starih kovčkov na podstrešju še druge dialoge in napisala dokončno obliko iger, od katerih je bila zadnja zaigrana letos. To so Daljna leta.

Katera muza je najboljša prijateljica? Večina oce-nejevalcev in poznavalcev ter poznavalk moje literature ugotavlja, da se mi najboljše posrečijo poezije, in tako sem nekoliko potrta, ko ugotavljam, da sem sama zakrivila zapostavitve lastnega pripovedništva. Torej, največ proze je bilo objavljeno pod psevdonimom, čeprav me je, recimo pisatelj Lipovec iz Zalivovega uredništva, bodril, naj kar podpišem s svojim imenom prvi in drugi roman v nadaljevanjih, ker ni bil nič posebnega.

► V zadnjem romanu je tvoj pogled nazaj, v petdeseta in šestdeseta leta preteklega stoletja, otroško igriv in obenem presenetljivo odčaran. Zdi se, da vse sprejemaš in nič ne obsojaš. Je to pripovedna finta ali si res tako velikodušna?

► Zakaj tako malo opisujem vojne strahote in detajle zločinov? Mi ne leži, saj je v slovenski tržaški beletristiki kar veliko vojnih in detektivskih opisovanj! Grozljivih podrobnosti raznih osebnih doživetij se raje ne spomnim.

► Vse pišoče babice so kaj napisale za svoje vnuke. Ti pa ... nobene pravljice?

► Pravljičice so bile napisane za Radio Trst s skupnim naslovom *Pravljičice iz Glinščice*. So jih takoj sprejeli in prebirali. Ena od tistih kratkih zgodbic o živalih in kmetu je objavljena v antologiji Nade Perotove z naslovom *Žabica in kmet*. Zelo veliko pedagoškega bi bilo razbrati iz literarnih oddaj, ki so bile odigrane po radijskih valovih (Trdina, Aškerc, Mencinger, ljudsko pesništvo, Jules Verne, in še mnogo drugega).

Vprašanja postavila Marija Cenda

Alja Adam

Spretnost spomina

Prva nagrada za poezijo na literarnem natečaju Mladike za leto 2005

Proti toku

*te boli grlo in si kupiš cigarete,
mogoče bi raje drsela skozi tok besed,
bi pila čaj z limono in razmišljala
o prenapetih dojkah, ki silijo skozi majice, kot da bodo
zdaj zdaj eksplodirale pod težo moških pogledov.*

*bi želela premestiti svoj pogled z ene strani ulice,
na drugo, žonglirati s pomarančami in goltati
umetne vitamine,
lupiti kose oblek iz ženskih teles in pozabljati
na svoje pomarančaste dele.*

*bi zanemarila televizijske oglase, moč medijskega pogleda,
okrutnega tehtanja odvečne mase in napetosti kože,
javnega, uveljavljenega in tržno priporočljivega gnetenja ženskih teles,
posilstva, ki ni kaznivo,*

*in se pretvarjala, da hodiš po obeh straneh ulice hkrati,
da je intelekt tisti, ki šteje, sešteva in množi hrapavo z oranžnim
in modro z gladkim, ter vsemi niansami vmes,
ki niso ne obzorje, ne telo.*

*kljub temu bi na koncu pesmi
raztapljala in penila besede kot šumeče tablete,
ihtavo kadila cigarete
in končala s hitrim pojasnilom:
za stranske učinke pri branju te pesmi
se posvetuj z zdravnikom ali farmacevtom.*

Furlansko slovenski slovar

Malinovec

*v otroštvu mi je nona redčila malinovec
z molčečo odmaknjenostjo,
vedno v pravem sorazmerju,
da telo ni postalo težko od sladkobe.*

*takrat se mi je zdelo, da znam leteti,
skočila sem s hribčka in lebdela v zraku,
solz še nisem zadrževala, planila sem v jok,
ko so mi starejša dekleta pripravila kavo iz blata
in me silila, da naj jo spijem.*

*spominjam se nonine dlani kot da je večja od njene postave,
spominjam se, kako so se dekleta razbežala,
kako sem se je trdno oprijela,
ko sva se v gruči neznanih ljudi vzpenjali proti cerkvi.*

*kljub temu je nisem poznala,
njenih motnih oči, rok prepletenih v naročju,
tihega mrmranja, ko je v kuhinjski sopari premikala lonce,
pod ozkim kuhinjskim oknom, njenim edinim ogledalom,
v katerem so se njiva, otroci na travniku in tovarniški dimnik
spajali s sivo, zamolklo modrino.*

*danes si želim, da bi mi nekdo skuhal kavo
iz vlažne zemlje na njenem grobu,
da bi jo popila skupaj z njo
in bi sopara rjavo dišala, ko bi se dvigovala v nebo.*

Na robu govorice

*zgodaj spomladi se je svet premaknil
k nama, po mirnem morju,
zloščenen kot parketu, so drsele jadrnice,
ozračje je odprlo svoja okna
in spustilo skozi razposajene
glasove sprehajalcev.*

*zamaknjena sva sedela na
preprogi pomola, bingljala z nogami čez rob
in čakala na tisti čudežni pljusk,
ko je še zadnja beseda, ki sva si jo obračala med prsti,
zdrknila v morje in na gladini zarisala krog.*

Po zabavi

je hladen in izpraznjen čas,
tako kot po zabavi, ko je stanovanje
še vedno obteženo s kretnjami in z odtisi glasov,
ko si zaželiš, da bi lahko prižgala
svečo domačnosti in se prepoznala
med svojimi predmeti.

a nič ni več zares tvoje, vsak dan
čistiš, drgneš in pospravljaš mizo,
vsak dan se pripravljaš na to,
da boš končno okusila zadovoljstvo,
tisto malo, ki biva v malem - mogoče v kozarcu
vložene marmelade na polici;
steguješ roki, ga težkaš, a ga ne odpreš.

je hladen in izpraznjen čas, obnorjen in
vražji od svoje protejskosti,
včasih se ti skriva za hrbet in ti kaže roge,
drugič spet, se klanja k tebi
sladek kot ustnice po poljubljanju
ter diha s teboj kot da sta eno.

a zjutraj vstane že pred tabo
in te ves nagnit pričaka v prenatrpanih smeteh.

Izpoved

dolgo nisi zbrala poguma,
da bi pisala o potovanju po Nizozemski,
nemočna si vbadala besede v svojo kožo,
namesto v belino papirja
in bežala,

bežala si stran od zaprašenih delavcev,
ki so odnašali tvoja študentska leta skozi podrta vrata
in jih kot neuporabno pohištvo odlagali na dvorišču.
bežala si
po ozkih ulicah,
mimo načičkanih hiš in prostitutk,
ki so se prodajale
zdolgočasnim turistom.
še nedotaknjena si bežala,
z rdečim neonskim utripom v ušesih
in strahom, ki te je osvetljeval odznotraj,
lahka kot lampijon si bežala stran
od ljudi.

in šele, ko te je v množici
dohitela smrt
in ti kot stara znanka, ki te želi
opozoriti nase, položila roko na ramo,
si v želji, da bi jo videla, obstala.
a, ko si se obrnila, je izginila,
dotik njene dlani pa je ostal.

Furlansko slovenski slovar

Pogovor z avtorjem Marijanom Brecljem

Najini službeni poti sta se začeli približno ob istem času. Tvoja nekoliko prej, tako da sem lahko jaz gradila svoje strokovno znanje že na nekaterih tvojih izkušnjah in seveda ob tvojih nepotkih. Ker sva si bila v stalnih stikih, sem vseskozi spremljala tvoje delo, tvoje težave, predvsem pa uspehe, ki so se drug za drugim nizali in dopolnjevali tvojo podobo vsestranskega kulturnika.

Bil si bibliotekar in zbiral si z zanosom in ljubeznijo ne le knjige, tudi vsak list, ki je prinašal slovensko pisano besedo, predvsem če je nastal na Primorskem v času, ko so tu gospodarili Avstrijci in kasneje v 25 letih italijanske nadvlade, pa še naprej po drugi svetovni vojni. To je pomenilo ohranjati kulturno podobo te trpinčene zemlje, ki pa ni nikoli klonila pod pritiski, ki jih je žal bila deležna v teku let.

Prvi začetki in kasneje razvoj goriške knjižnice, nekdanje študijske, so v glavnem tvoje delo.

Bil si in si še pesnik. Izdal si samostojno zbirko svoje lirike **V času odmaknjena sidrišča**. Teško pa bi bilo reči, koliko tvojih pesmi je bilo natisnjenih po raznih časnikih in časopisih, po koledarjih, zbornikih in še kje.

Prevajal si iz tujih jezikov. Že v študentskih letih si poizkusil prevajati iz italijanščine in raznih drugih jezikov. V kasnejših letih si se sam poglobil in prevajal, po potrebi, tekste iz hrvaškega, srbskega, poljskega, češkega, slovaškega, španskega, portugalskega in v zadnjem času tudi iz brazilskega jezika.

Urejal si dela drugih piscev in jim dodajal spremne besede, ki so se razrasle v nekakšne študije. O njih si pisal tudi ocene.

Bil si eden najpomembnejših slovenskih piscev bibliografij. Izhajale so kot samostojne izdaje, pa tudi kot deli pesniških ali proznih del.

Bil si začetnik Primorskega slovenskega biografskega leksikona. Preden si dobil sposobne in za delo voljne sodelavce, si prvih šest ali še več snopičev uredil kar sam in zanje napisal nekaj sto gesel.

Ukvarjal si se z ekslibristiko, posebno grafično zvrstjo. O tem si tudi pisal in pripravil s Pavlom Medveščkom posebno mapo in obsežno razstavo Sodobnega evropskega ekslibrisa.

Bil si dolga leta in si še sodelavec Goriške Mohorjeve družbe, pri kateri je tudi izšlo kar nekaj tvojih prevodov in večje število prispevkov z različno tematiko.

Istočasno s tem razvejanim kulturno strokovnim delom je v tebi rasla in se razraščala tvoja velika ljubezen **slovaropisje**. Morda si ob misli, da se boš nekoč tudi tega lotil, skušal globlje spoznati kar nekaj tujih jezikov.

Udejanjila se je tvoja skrita želja. Prav te dni je izšel tvoj **Furlansko slovenski slovar** na 1000 straneh, ki je terjal kar nekaj let tvojega dela. Že prej si se celo desetletje ukvarjal s pisanjem Zgodovine furlanske književnosti, ki v rokopisu obsega že kakih 400 tipkanih strani in zajema obdobje od prvih spomenikov furlanskega jezika pa do druge polovice preteklega stoletja. Upam, da bo tudi to tvoje delo izšlo v knjižni obliki.

Furlanija Julijska krajina je najbolj vzhodna dežela Italije in ima pomembno strateško lego, saj je za njo pot na vzhod. Dežela je razdeljena na 4 pokrajine. V njej je prisotnih nekaj etničnih in jezikovnih manjšin. Furlani so samostojen narod s svojim

jezikom in kulturo. Njihov jezik je eden romanskih jezikov in se od italijanščine razlikuje približno tako kot srbsščina od slovenščine. Italijani so Furlane pod fašizmom skoraj asimilirali. V času po drugi svetovni vojni pa so kulturno in narodnostno zaživeli, saj že ustanavljajo svoje privatne šole in vrtce. Italijani jim, podobno kot Slovencem, ne priznavajo nobenega posebnega statusa in zato tudi ne podpirajo izobraževanja v materinem jeziku. Le s težavo jim država Italija daje neko avtonomijo, zato se morajo še vedno boriti za splošno uvedbo furlanskega jezika v šolah na vseh nivojih.

Marijan Breclj (foto D. Devetak)

Vkljub večstoletnemu vplivu večjih narodov, ki je s fašizmom prešel v načrtno in agresivno potujčevanje avtohtonega prebivalstva, so Furlani in Slovenci ohranili svoj jezik, dialekte in kulturo, na kar smo Slovenci iz teh krajev še posebej ponosni.

Ob vsem tem dogajanju, podobnem pri obeh narodih, je vez med Slovenci in Furlani ostala živa in trdna. Na vseh področjih so med njimi ustvarjene povezave: pri mladini, v športu, v gospodarstvu in v kulturi.

Tudi to tvoje zadnje veliko delo bo nov pomemben korak k zblizanju teh dveh narodov.

► **Zanima me, kaj si ti, kot kulturnik, in vendar posameznik, začutil v tej furlanski deželi in njenih ljudeh, da te je tako močno pritegnilo in si se začel ukvarjati najprej z njihovo zgodovino, s književnostjo, z izrazoslovjem. Vse to si osvojil, ko si se vseskozi prebijal, z nekakšnim uporom in z voljo vse do konca.**

► S Furlani me je v začetku srednješolskega študija povežalo skupno bivanje v zavodu, kar nas je kakor nekaj Slovencev združevalo pod isto streho pri Salezijancih v Gorici. Vendar sem še prej postal pozoren na njihovo govorico, pravzaprav iz ust naših Bricev. V Vipolzah, kjer sem preživel kar nekaj poletnih in jesenskih tednov pri mamini sestri, smo ob "slačenju" koruze poslušali tudi strašljive zgodbe o "krvavem stegnu", od katerih mi je ostal v spominu do danes stavek "buta jù", kar je tedaj nam otrokom povzročilo, da nam je šel srh po telesu. Bliže, pa tudi takrat le za nekaj mesecev, mi je furlanščina vstopala v uho v drugi gimnaziji v Castelleriju, tudi tu le za kakšne tri mesece. Potem dolga leta nič, dokler se nisem srečal z njo na čuden način na ljubljanski univerzi. Tam me je pesnik Alojz Gradnik zaprosil, naj mu preskrbim nekaj furlanskih pesniških tekstov. Pa o tem sem že nekaj napisal. Ponovno je oživel moje zanimanje za furlanščino (pri tem mislim na jezik in literaturo) v drugi polovici šestdesetih let, ko sem za Goriško knjižnico pripravil večjo razstavo furlanske knjige s posebnim ozirom na njihovo literaturo. In od takrat lahko rečem, da je to zanimanje v meni še vedno živo. Ko sem kasneje prišel tako v tesnejši stik z nekaterimi furlanskimi književnimi ustvarjalci (Celso Macor, Guido Maghet, Gianni Mazzi, Giorgio Faggin, Eraldo Sgubbin, Otello Silvestri in še kdo), se je to še bolj poglobilo, in ker sem v poglabljanju v tematiko spoznal, da je bilo na polju slovensko furlanskih in furlansko slovenskih odno-

sov še vedno premalo storjenega, se mi je najprej porodila želja, da bi tudi sam kaj prispeval. Najprej sem se lotil področja, ki mi je blizu in pri srcu: furlanske književnosti, šele kasneje sem se lotil slovaropisja.

► **Kaj ti je pomagalo, da si zmožel tako obsežno delo, kakršno je ta slovar. Na kaj si se naslanjal, ko si snoval to pomembno delo?**

► Najprej sem skušal priti do najosnovnejših in temeljnih furlanskih slovarskih del. Teh je šlo skozi moje roke več kot petdeset, predvsem pa so to bili pomembni slovarji Jakopa Pirona, Giorgia Faggina, Giannija Mazzija in vrsta novejših leksikalnih del. Največjo težavo ali težko odločitev je predstavljala izbira črkopisa, v katerem naj bi bil slovar sestavljen. Pa o tem govorim dovolj na široko na uvodnih straneh slovarja, kjer navajam tudi argumente za tako odločitev, kakršna se kaže v slovarju.

► **Vem, da si imel in morda jih imaš še danes, nekaj dobrih prijateljev Furlanov. Gojiš ta prijateljstva? Ti je tudi to bilo v oporo, da nisi omagal?**

► No, besedice "veliko" skoraj ne bi mogel uporabiti. Nekaj jih je seveda bilo, vendar so stiki z njimi le občasni, tako da bi o opori težko govoril, še posebej, ker se med sabo nič kaj preveč ne "razumejo" ... Glede "omaganja" pa bi se dalo povedati celo zgodbo ... V uvodu na kratko omenjam tudi to dejstvo, toda bolj v zvezi z založništvom, prvotnim seveda ...

► **Katere so bile največje težave na poti do realizacije tega tako velikega in pomembnega dela?**

► Slovar je bil v prvi varianti končan pred kakšnim letom, vendar se je zataknilo pri problemu založništva. Spočetka sva bila zmenjena z goriškim izdajateljem Brankom Lušino, ki se je za izdajo zelo zavzel in tudi že iskal sredstva za njeno uresničenje. Pa so se kasneje stvari obrnile ... Končno se je za izdajo odločila Goriška knjižnica Franceta Bevka in tako je slovar izšel v njeni zbirki Publikacij, zbirki, ki sem jo leta 1964 sam zasnoval in zanjo pripravil prve tri enote.

Za sodelovanje pri tem pogovoru se ti prisrčno zahvaljujem. Upam, da bo slovar, vsaj za začetek zadostil namenu, za katerega je bil tudi zasnovan, da bi se namreč Slovenci in Furlani bolj zblizali in se pobleže spoznali.

Marta Filli

Zora Tavčar

Pomagal je ohranjati slovenstvo na mejah domovine

Ob 30. obletnici smrti prof. Jožeta Peterlina

Nedavni simpozij v dvorani Slovenske prosvete v Donizettijevi ulici v Trstu, poimenovani po njem, je ponovno oživil osebnost profesorja Jožeta Peterlina s prikazom njegove izjemno razgibane in plodne dejavnosti v našem zamejskem prostoru. Razpravljalci, delno raziskovalci in poznavalci njegovega obsežnega dela na mnogoterih področjih, delno pa njegovi nekdanji sodelavci ali nadaljevalci njegovega dela, ki so izšli iz njegovih mladinskih skupin in so danes vidni javni in kulturni delavci, so se osredotočili na posamezne dejavnosti, katerih pobudnik je profesor bil in ki so se po tridesetih letih skoraj v celoti ohranile do danes. Zdi se, da je v svoji daljnovidnosti in iskri odprtosti za znamenja časa profesor znal posejati semena, ki so se do danes v teh desetletjih ne samo razvejila, ampak tudi pognala čvrste korenine. Nastopi desetih pričevalcev na tem simpoziju so po vrsti dokazali s svojimi dokumentiranimi razčlembami, da gre za človeka, ki je pustil za seboj neizbrisno sled. Da pa se je mogel razmahniti, kot bomo skušali na kratko povzeti v tem sestavku, za to ne bi bila dovolj le njegova domiselnost, široki razgledi, živa inteligenca in naravni dar komunikativnosti. Tudi bi ne bilo dovolj to, da je v Trst prišel že

Prof. Jože Peterlin.

kulturno formiran in imel za seboj vrsto odgovornih služb v krogih takratne ljubljanske kulture. Za to, kar je zmožni ustvariti, so bile potrebne drugačne kvalitete, od katerih je bila osnovna njegova gorečnost in neizčrpna zagnanost za slovensko in katoliško stvar. Ta mehki Dolenjec, večni emigrant, do konca življenja brez državljanstva, z nihajočo službo profesorja od leta do leta, s šikaniranjem s strani

oblasti ali tedaj še prenapete domače levice, je z neverjetno vztrajnostjo in neuklonljivostjo sledil svojemu cilju. Neumorna delavnost in železna vzdržljivost ga nista zapustili do konca, tako da je zmožni v polnem izpeljati svoje zamišljeno narodno-buditeljsko ter kulturno-prosvetno in umetniško poslanstvo.

Kaj vse je dal, ne le dal, tudi zapustil zamejstvu ta nezamejec, ta neprimorski izobraženec, ki je bolj čutil potrebe slovenske zamejske Primorske kot Primorci sami? Seveda bo kdo primaknil pripombo, češ, vse, kar je bilo storjeno, je nastalo na tako imenovani katoliški strani in za katoliško stvar. Toda katero od tu dalje omenjenih pobud lahko v tistem času pokaže tudi naša levica? In če so Peterlinove pobude živele, so s tem oživljale celotno zamejstvo. Še več, revija Mladika, katere urednik je bil in letos praznuje 50-letnico, ima na-

“Simpozij o Jožetu Peterlinu je bil imeniten, izjemna zasedba predavateljev in problemska zao-kroženost te osebnosti, brez katere si je povojno tržaško kulturno življenje nemogoče zamišljati. Predvsem pa me je presenetil izjemen obisk. G. Sergij Pahor je sicer pripomnil, da vsaj nekateri z levice manjkajo /.../, ampak to je glede na razmerje nazorskih odnosov razumljivo, nikakor pa ni razumno.”

France Pibernik

“Čestitam za uspešno speljan simpozij !...!

Ves čas med vračanjem v Ljubljano, ponoči in zdaj zjutraj pa me je obteževalo spoznanje, da profesorju Peterlinu ni bila izkazana hlaležnost in priznanje od strani tistih, ki bi bili najbolj poklicani spregovoriti pokojnemu v spomin in nam (vsem Slovencem) v opomin.

Trdno sem bil prepričan v kulturno zavest mnogih tržaških, goriških in ‘kranjskih’ izobražencev, pogršel sem primorske književnike in vrsto slovenskih književnikov in kulturnih delavcev (ki se razkazujejo na različnih prigradskih slavnih), vsaj enega zastopnika Stalnega gledališča in Primorskega dnevnika in novinarje, radijske in televizijske poročevalce !...! in ne nazadnje tudi zastopnike Cerkve !...!. In še mnogo drugih odgovornih ljudi je, ki bi morali priti počastiti spomin edinstvenega, velikega, a zato tudi skromnega, tihega, noro delavnega, nečastiželjnega, nerazkazovalnega in neštacunarskega, za naše razmere neverjetno plemenitega in čistega človeka. Snemamo vsako kozlarijo in raztegujemo s frazami naphane časopisne članke, spomin na velikansko Peterlinovo delo pa kakor da ne zasluži najmanjše notice. !...!

Da se vrnem k simpoziju. Zelo mi je manjkala duhovna, krščanska podoba profesorja Peterlina, ki v nji vidim mnogo svetniškega. Mislim, da ga lahko, posebno še kot laika, postavimo v isto vrsto z duhovnikom Ukmarjem. Tako študijo bi morali uvrstiti na čelo simpozija. Peterlinova krščanska duša je bila, tako občutim, čeprav sva se poznala bolj na daleč, nekaj izjemnega, globoko duhovna, a hkrati v dejavnem stiku z modernim časom in s sodobnimi problemi. Bila je evangeljska, ni marala nobenega stika s političnim klerikalizmom. Bog in Njegov (vsak) človek sta mu bila središče njegove duhovne in družbene zavzetosti. !...!

Profesor Peterlin je za večino našega ljudstva neznano ime. Pa bi ga lahko postavili ob Kreka.”

Mirko Mahnič

ročnike po vseh kontinentih. Širila je informacije o našem tukajšnjem življenju in delu, naši zgodovini, naših osebnostih, naši in vseslovenski literaturi (Jevnikar), kar nadaljuje še danes.

Naslednja Peterlinova pobuda spada na njegovo drugo “ljubezensko” področje, gledališče. Zamislil si je in osnoval igralsko družino Radijski oder, ki je lani praznovala 60-letnico. Tu je profesor Peterlin lahko izživel svoj nedvomni igralski talent, saj je s svojim žametnim lirskim glasom in z izjemno skrbjo za izgovorjavo, katero je prenašal tudi na mlajši rod (in ta jo goji še danes), oživil vrsto likov iz svetovne in domače dramatike. Na gledališkem področju je deloval še v dveh smereh: dramatisiral je vrsto

del iz starejše slovenske in klasične svetovne književnosti. Obenem pa je s kritičnim peresom spremljal gledališke predstave v Slovenskem gledališču v Trstu. Te so pozneje zbrali v zajetno knjigo pri založbi Mladika. Profesor si je zamislil tudi ljudske igre na prostem, posebej na repentabskem griču. Ta tradicija gledaliških skupin se nadaljuje - po večini z režijskim delom njegovih dveh hčera, Lučke in Matjeke - v okviru Slovenske prosvete. Tudi ta, katere pobudnik je bil, še danes goji razvejano družabno in predavateljsko dejavnost, ki se najkvalitetneje izraža v še redno delujočih ponedeljkovih kulturnih večerih Društva slovenskih izobražencev.

Zamisel o podeljevanju literarnih nagrad (vsakoletni natečaj Mladike in nagrada Vstajenje za najboljšo knjigo v zamejstvu in zdomstvu), ki se danes slovesno razglašajo v Peterlinovi dvorani na Prešernov dan, je imela svojega pobudnika v profesorju Peterlinu. Tudi njegov Slovenski kulturni klub (SKK), ki združuje na sedežu Slovenske prosvete mlado generacijo, živi in deluje še danes. Še za življenja profesorja sem sama tam več let vodila literarni krožek. V okviru SKK prirejajo še danes kot nekoč razna srečanja. Kot animator mladine je profesor že v prvih letih po vojni organiziral poletna srečanja v Ukvah na Trbiškem, kjer se je začela formirati mala skupina višješolcev, iz katere so pozneje izšli mladi politiki in javni delavci, časnikarji, radij-

Zorko Simčič in Katja Pasarit.

Marjana Prepeluh (levo).

ski sodelavci slovenske radijske postaje v Trstu in mladi poznejši pisci in govorniki, katerim je bil mentor sam profesor. Njegovo delo nadaljuje njegova tedaj ustvarjena skupina. Tako lahko rečemo, da je bil profesor Peterlin, čeprav sam nepolitik, dejansko soustvarjalec slovenskega demokratičnega političnega gibanja v Trstu in zamejstvu sploh. Prav tako bi brez njegovega mentorstva ne živela vsa široko razvejana prosvetna dejavnost v nešteti dvoranah v mestu in na podeželju. Poleg tega, da je znal kot urednik revij Setev in Mladika pritegniti zanimive sodelavce, je bil tudi sam spreten časnikar. Dobro se je znašel v kateremkoli žanru, tako da je pri kakšni sušni številki sam napisal članek ali daljši prispevek s kateregakoli področja, za kar je, če je bilo treba, sedel tudi ure v knjižnici ob študiju gradiva. Spominjam se nekaj njegovih izredno lepih umetnostnih kritik s področja slikarstva. Ni mu manjkalo niti literarnega daru, ki pa ga ob tako obsežni drugi dejavnosti ni mogel razviti.

Naj tukaj spoštljivo omenim tudi njegovo gospo Lojzko Lombar, katere nešteti darovi in široko znanje se niso mogli polno razmahniti, bila pa je v močno oporo in svetovalka svojemu možu. Z njim je sodelovala kot igralka in režiserka, za oboje izjemno nardarjena. Tu in tam pa je, skromno, pod psevdonimom, napisala kako novelo ali črtico s pravim pisateljskim zamahom. In medtem ko je profesor kljub emigrantskemu statusu vsa leta poučeval, seveda le kot suplent z večno začetniško plačo, je gospa Lojzka, po študiju profesorica francoščine, ostala steber družine,

Mirko Mahnič.

kot igralka pa je vendar zaživela v vrsti radijskih dram. In tako sta oba v radijskem arhivu ohranjena v neizbrisen dokaz njune kreativne prisotnosti v našem prostoru.

Že omenjeni simpozij, posvečen profesorju Peterlinu, je pokazal, kaj vse je dal in s čim vse se je zapisal v kulturno zgodovino naše Primorske ta veliki idealist. Za slovensko besedo in slovenstvo je tako rekoč izgorel, saj se je zrušil na nočni pešpoti iz Slovenskega gledališča domov na openski tramvaj.

Naj ne bo pozabljeno, da je vse svoje delo kot časnikar, urednik, animator, organizator in pozneje pobudnik študijskih dni v Dragi, za katere je znal pritegniti vrsto uglednih osebnosti iz domovine, zdomstva in velikega sveta, da je vse to opravljal brez nagrad, priznanj, honorarjev, visokih odlikovanj.

Odlikovanje je pravzaprav dobil s tem simpozijem, kjer je deset predavateljev osvetlilo njegovo delo in njegov pomen. Upati je, da bodo prispevki izšli v posebni publikaciji, čeprav je, žal, veliko odličnih posegov šlo "v živo". Naj omenimo tu samo imenitni nastop pisatelja Zorka Simčiča ter izvrstno pripoved znanega režiserja in pisatelja prof. Mirka Mahniča. Pa seveda dvajsetminutni dokumentarec Matejke Peterlin Maver, oživljen z njeno umetniško govorico. Tako bi bil tiskani del simpozija nekoliko okrnjen glede na dejanski potek.

Večer je bil skrbno pripravljen in domišljen in priznanje temu doslej vse premalo javne pozornosti in upoštevanja njegove vloge deležnemu javnemu delavcu zlahtne in markantne osebnosti.

Večer so oblikovali: Zorko Simčič, Mirko Mahnič, Zorko Harej (ta s prispevkom), Diomira Fabjan - Bajc (s prispevkom), Nataša Sosič, Licinija Roth,

Marjana Prepeluh - Lapornik, Maja Lapornik - Pelikan, Magdalena Pahor, Zora Tavčar, Livio Valenčič (kot recitator), Matejka Peterlin - Maver (s filmskim dokumentarcem), Sergij Pahor (z uvodno besedo), Marij Maver (kot organizator), Katja Passarit (kot povezovalka), Marjan Jevnikar (kot tehnični vodja). Prebran je bil tudi pozdravni prispevek Alojza Rebule.

Večer pa je - v Peterlinovem slogu - zaključila prijetna družabnost z zakusko in dobro kapljico. Profesor kot pristni Dolenjec bi takšen zaključek gotovo pozdravil s svojim značilnim, toplim, prijaznim nasmeškom.

Mitja Petaros

Funt sterling

Funt sterling je denarna enota, ki jo še vedno uporabljajo v Veliki Britaniji in v bivših angleških kolonijah. Čeprav je Velika Britanija med ustanoviteljicami skupnega evropskega trga in posredno Evropske unije, ni še pristopila k skupni evropski valuti evru (iz najrazličnejših razlogov: od pregovorne navezanosti na tradicije in običaje svojih prebivalcev do najrazličnejših gospodarskih in ekonomskih motivacij). Ne bi tu poglobljali razlogov za tako odločitev, valuto Združenega kraljestva bi opisali le iz numizmatičnega vidika.

Izraz funt sterling izhaja iz "pound of sterling silver", ki so ga uporabljali, da bi označili količino kovine (92,5% srebra in 7,5% bakra), ki je tehtala en angleški funt in je bila osnovna angleškega monetarnega sistema (po svetu uporabljajo izraz *pound*, v Italiji pa se je oprijela oznaka "lira sterlina", saj so besedo *libra* oz. *pound-funt* zamenjali z latinsko *lira*, ki je že za časa starih Rimljanov označevala določeno utežno mero). Simbol funta je £. Tak denarni sistem so na Otoku uvedli leta 793 (istočasno z monetarno reformo, ki jo je Karel Veliki izvedel drugod po Evropi) in podobno kot v francoskem sistemu je bila baza angleškega sistema *penny*: funt se je delil

na 20 šilingov (*shilling*), kjer je vsak šiling veljal 12 pennyjev (penny je torej veljal 1/240 funta s protivrednostjo v srebru 1,555 g srebra). Pennyji in francoski denar so si bili torej zelo podobni po obliki in teži (tudi simboli so si bili zelo podobni, saj so uporabljali oznako "s" za šiling na Angleškem - kot so ga označevali po latinsko oz. v francoskem sistemu: "solidus", in "d" za penny - latinsko "denarius"). Podmnogokratniki pennyja so bili *halfpennies* (1/2 penny) in *farthing* (1/4 penny), medtem ko so bili mnogokratniki *florinti*, ki so veljali 2 šilinga. Med razvojem angleškega monetarnega sistema je leta 1489 Henrik VII. uvedel zlati *sovereign* (slov. *suverena* oz. *angleški zlatnik*, ital. *sovraña d'oro*), ki je veljal en funt. Jakob I. je po združitvi Škotske z Anglijo *sovereign* preimenoval v *unite* (ki je še vedno veljal 20 šilingov). Vrednost zlata pa je stalno naraščala, tako da je *unite* leta 1612 veljal že 22 šilingov in je zato omenjeni vladar dal kovati *laurel* vrednosti 20 šilingov. Karel II. je leta 1663 izdal novi zlatnik, ki so ga imenovali *guinea* (prav po kraju, odkoder so Angleži uvažali zlato), medtem ko je še prej Henrik VIII. uvedel nov mnogokratnik pennyja: *krono* (*crown*), ki je od leta 1526 veljala 5 šilingov.

Angleški parlament je pod kraljevanjem Jurija III. 22. junija 1816 krepko spremenil dotedanji monetarni sistem, saj so opustili srebro kot bazo denarnega sistema in so prešli na zlato (*gold standard*). Tako so leta 1817 zlato gvinejo (vrednosti 21 šilingov) zamenjali z novim zlatnikom - *sovereign*, ki ima od tedaj premer 22,05 mm, tehta 7,988 g zlata vrednosti 22 karatov (torej je čistega zlata za 7,32 gramov). Od takrat so se na angleških kovancih pojavile na reverzu uprizoritve sv. Jurija, ki ubije zmaja (delo italijanskega zlatarja Benedetta Pistruccija). Ta monetarni sistem je Veliki Britaniji omogočal zavirljive trgovske uspehe skozi celo 19. stoletje (tudi hvala industrijski revoluciji). *Gold standard* so opustili po prvi svetovni vojni leta 1919, spet se je uveljavil leta 1926 in dokončno so ga ukinili 21. septembra 1931. Kovanje zlatnikov pa so nadaljevali tudi potomci Jurija III., tako da so angleški zlatniki dosegli svetovni sloves, ki traja še danes. Angleške zlatnike imajo tudi danes za odlično investici-

Angleški vladarji na aversu. Zgoraj od leve: Jurij III. in Viktorija; spodaj: Jurij V. in Elizabeta II.

cijo v zlatu in zato njihova cena niha na tržišču vzporedno s ceno zlata, tako da imajo čisto posebno mesto tudi v borznih lestvicah.

Zadnjo korenito spremembo so v angleškem denarnem sistemu uvedli 15. februarja 1971, ko so vsilili decimalni sistem. Baza je postal *funt sterlig*, katerega edini podmnogokratnik je *penny*: 1 funt sterling velja 100 pennyjev (simbol pennyja je zdaj črka "p"). Tako so prvi kovanec nominalne vrednosti enega funta v navadni kovini (ne več v srebru ali zlatu) dali v obtok leta 1983 (v zamenjavo za bankovce iste vrednosti, ki jih nato niso več izdajali od naslednjega leta dalje in so bili v uradni veljavi le do leta 1988 - od takrat je denar vrednosti enega funta le v kovancih neplemenite kovine).

Kot rečeno, imajo angleški zlatniki od vedno poseben čar in jih tudi danes upoštevajo kot dobro investicijo v zlatu. Izdajali so jih skoraj vsi vladarji, od Jurija III. dalje skoraj nepretrgoma z istimi parametri, kot veljajo še danes. Jurij III. je zasedel angleški prestol, ker je dinastija Stuart pomrla. Prvi zlatnik - sovereign, ki ga je dal kovati, nosi letnico 1817. Njemu so sledili Jurij IV. in nato Vilhem IV., ki sta tudi kovala zlatnike, slednji pa je bil tudi zadnji moški član svoje rodbine, tako mu je nasledila kraljica Viktorija (leta 1837), ki je zelo korenito in pozitivno vplivala na zgodovino in rast britanskega imperija (viktorijanska doba), ne le v ekonomskem smislu, ampak tudi na področju kulture (njena vladavina je trajala celih 64 let). Zaradi dolžine svojega kraljevanja, je kraljica Viktorija kovala zlatnike s kar štirimi različnimi podobami (dve na reverzu in celo tri na averzu, saj so umetniki skušali približati portret čimbolj resnični podobi kraljice). Sledila sta ji Edvard VII. in Jurij V., ki sta podobno dobro vladala in upravljala kraljestvo. A zaradi ogromnih stroškov, ki jih je zahtevala prva svetovna vojna, so leta 1917 prenehali s kovanjem zlatnikov (takrat so zaradi velike inflacije začeli mnogo bolj korenito uvajati bankovce). Naslednji vladar, Edvard VIII., ni niti koval zlatnikov in se je celo odrekel kraljevskemu prestolu, da bi se lahko oženil z že ločeno ženo (američanko Wallis Simpson), zato mu je nasledil Jurij VI., ki je nakoval sovereign le enkrat, leta 1937 (v omejeni nakladi in le v verziji "proof" oz. le v setih za zbiralce, da bi počastil svoje kronanje). Jurij VI. je bil oče sedanje kraljice Elizabete II., ki srečno vlada od leta

1952. Sama je dala kovati zlatnike v letih od 1957 do 1968 (ko je na averzu imela v lastni podobi trackec med lasmi) in nato od leta 1974 do 1984 (ko je kraljevi portret krasila krona). *Sovereign* so od leta 1985 do leta 1997 (spet z nekoliko različnim portretom kraljice) kovali le v zbirateljske namene v posebnih setih, tako da niso prišli v obtok. Znova so začeli kovati angleške zlatnike kot tečajne novce samo leta 2000 (in so podobo kraljice tudi nekoliko postarali). Reverz kovancev sovereign je od vsega začetka leta 1817 do leta 2004 (razen redkih izjem, ko so včasih nakovali na reverzu uradni grb združenega kraljestva) krasila prej omenjena podoba sv. Jurija, na averzu novca pa so bili seveda portreti vladajočih kraljev. Leta 2005 pa so se odločili, da spremenijo tradicionalno podobo reverza in so tako nakovali novo verzijo zavetnika Anglije, ki jo je posredoval Timothy Noad, trenutno glavni graver angleške kraljeve kovnice (baje zato, da bi sledili času, saj naj bi bila taka upodobitev bolj "moderna"). Zanimivo je, da je nova podoba trajala le eno leto, saj so letos kovali angleške zlatnike spet s "staro" podobo italijanskega zlatarja Pistrucija. Naj dodamo, da so sovereign kovali (in jih še kujejo) tudi v kovnicah, ki so spadale pod Commonwealth, in to tudi takrat, ko jih na britanskem otoku niso kovali. Tako kujejo angleške zlatnike v kovnici v Ottawi v Kanadi od leta 1919, v Bombaju v Indiji od leta 1918 (dokler se ni ta dežela dokončno osvobodila angleškega jarma), v Avstraliji v Sydneyju od leta 1926, v Melbournu in v Perthu pa od leta 1931, v kovnici v Pretoriji v Južni Afriki pa od leta 1932.

Kratko smo opisali večstoletno zgodbo neke valute. O angleških zlatnikih smo verjetno večkrat slišali, morda smo jih komu tudi darovali ob kaki posebni priložnosti, a redkokdo se navadno sprašuje, kako razgibano zgodbo lahko tisti majhni koščki zlata skrivajo. Vrednost nekega predmeta ni samo v njegovi teži in čistosti plemenite kovine, ampak tudi v vsem tem, kar nam lahko posredno sporoča...

Od leve: reverz zlatnika z grbom združenega kraljestva; Pistrucijeva uprizoritev sv. Jurija, na reverzu od leta 1817; moderna verzija, ki pa je trajala le leto dni.

Antena

UMRL PROF. VITTORIO PERI

V Rimu je 1. januarja umrl znani cerkveni zgodovinar prof. Vittorio Peri. Rodil se je leta 1932 v Gorici. Na to mesto, a tudi na očetove slovenske korenine je ostal navezan do konca. Zaposlen je bil v Vatikanski knjižnici in kot predavatelj cerkvene zgodovine na Univerzi La Sapienza v Rimu. Preučeval je zlasti krščanske korenine v grškem in bizantinskem svetu, spodbujal ekumenski dialog in postal kot prvi laik član mednarodne komisije za dialog s pravoslavnimi. Bil je tudi član papeškega odbora za zgodovinske vede. Objavil je vrsto knjig in razprav ter veliko predaval, tudi v rojstnem mestu.

Leta 2003 je pri založbi Antenore izšlo njegovo osrednje delo, izbor 24 razprav na 1110 straneh v dveh zvezkih z naslovom *Da Oriente e da Occidente, Le Chiese cristiane dall'Impero romano all'Europa moderna*.

Prof. Peri je bil tudi sopostulator v postopku za beatifikacijo misleca in politika prof. Giorgia La Pire.

MATJAŽEVA VOJSKA 1945-1950

Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije je lani pod naslovom Matjaževa vojska 1945-1950 objavilo predelano magistrsko nalogo, ki jo je v Ljubljani februarja 2003 zagovarjal zgodovinar Martin Premk. V knjigi opisuje oborožene skupine, ki so se takoj po koncu vojne še zadrževale na slovenskih tleh, tako imenovano Matjaževo vojsko, ki je bila odraz politične emigracije in je pošiljala svoje ljudi preko meje, ter druge protikomunistične oborožene skupine v Sloveniji. Podatke je avtor v glavnem povzel po gradivu v bivših arhivih notranjega ministrstva (fond z zgovornim naslovom *Bande*) in Centralnega komiteja KPS. Mag. Premk obravnava tudi "obveščevalna centra" in druge skupine v Gorici in Trstu.

NAŠA DARITEV

Duhovska zveza v Trstu je oskrbela osmo, posodobljeno izdajo molitvenika *Naša daritev*. Na 176 straneh ga je uredil Dušan Jakomin.

MOZAICO - MOZAIK

Družba Transmedia iz Gorice je izdala italijansko-slovensko antologijo poezij, ki jih je v italijanščini napisala goriška šolnica Claudia Vončina, za to priložnost pa prevedla v slovenščino. V zbirki *Mosaico - Mozaik*, za katero je napisala spremno besedo Erika Jazbar, so poezije iz zbirk, ki jih je Vončinova v letih 1990-2005 izdala v Toskani, nekaj pa jih pred izidom antologije še ni bilo objavljenih.

ANO LEJTO JE PASALO

To je naslov knjige o škedenjski noši, ki jo je napisala tržaška poznavalka ljudskega blaga Marta Košuta. V društvu Ivan Grbec v Škednju jo je 18. marca predstavila dr. Marija Makarovič.

KNJIGA O NADŠKOFU SEDEJU

Mladi italijanski raziskovalec Ivan Portelli je napisal študijo o goriškem nadškofu Frančišku B. Sedeju *Pastore dei suoi popoli*. Prvič so jo predstavili 24. februarja v Gorici.

Zaraščene stezice

Ob prvi obletnici smrti kulturnega delavca in vzgojitelja prof. Ivana Artača je založba Mladika natisnila knjigo njegovih črtic z naslovom "Zaraščene stezice". Knjigo so predstavili 18. maja v Finžgarjevem domu

na Opčinah, kjer je prof. Artač živel in delal. Postumno delo je predstavila prof. Rudica Požar, odlomke iz knjige sta brala Urška Šinigoj in Mitja Petaros, za glasbeni okvir pa je poskrbel Fantovski kvartet.

Levo: Lučka Peterlin Susič in Fantovski kvartet; desno: prof. Rudica Požar (levo) in Majda Artač Sturman.

Janez A. Arnež

Ciril Žebot

in njegov
politični nastop

Študija o Cirilu Žebotu in drugi dosežki prof. Janeza Arneža

Prof. Janez Arnež, ki je neutrudni vodja Raziskovalnega inštituta Studia Slovenica (naslov: p. p. 28, SI-1210 Ljubljana-Šentvid) in urednik njegovega glasila Pogledi ter redne in pa posebne zbirke njegovih knjig, je v inštitutski zbirki na 517 straneh izdal političnozgodovinsko študijo Ciril Žebot in njegov politični nastop.

Tako kot knjiga SLS 1941-1945, ki jo je izdal leta 2002, tudi ta študija veliko zajema iz večkrat tudi dokaj zasebnih zapuščin zdamskih javnih delavcev in iz zdamskega tiska, ki jih je prof. Arnež v letih napornega dela zbral v arhivu in knjižnici inštituta Studia Slovenica v "škofovih zavodih" v Šentvidu. Kot ostale publikacije inštituta ima povzetek v angleščini, opombe (z neobičajno rabo ločil), tokrat pa tudi koristno osebno kazalo.

Osrednja osebnost v knjigi je voditelj Stražarjev, zagovornik neodvisne slovenske države in demokratizacije slovenske družbe v času Jugoslavije, publicist in javni delavec prof. Ciril Žebot (1914-89). Tudi njegov arhiv je v Šentvidu. Prof. Arnež ga ne poveljuje, temveč ga obravnava s kritičnim pristopom raziskovalca, ki pa marsikaj pozna tudi iz lastnih doživetij. Ob njem razgrinja pred bralca malo obravnavana politična razmerja v povojni politični emigraciji, zlasti v njenem katoliškem delu, različne zdamske politične skupine in akcije, njihov danes idealizirani odnos do neodvisne Slovenije, vlogo akademskega kluba Straža, bližine in daljave med Cirilom Žebotom in Mirkom Javornikom, pomen Žebotove knjige Slovenija včeraj, danes in jutri, njegov sporni obisk v Sloveniji leta 1968 in še veliko drugega.

V knjigi je prisoten tudi Trst, saj se v njej obravnavajo ali vsaj omenjajo tržaški kulturniki iz stražarskega kroga, Franc Jeza, sporni zbornik Tabor 1951, Mladika z domnevnim udbovcem med vplivnimi sodelavci, Draga, Javornikovi obiski itd.

Prof. Arnež, ki mu je Televizija Slovenija ob 15-letnici osamosvojitve posvetila lepo dokumentarno oddajo, pa je v zadnjih mesecih izdal tudi še nekaj številčk Pogledov, celo za naprej, tja do št. 90-91 z datumom november 2006.

Celotno februarsko (št. 84-85) in del majske številke Pogledov (št. 86-87) zavzemajo zelo iskreni spomini na vojna leta 1941-45, ki jih je napisal pravnik, po demokratizaciji v Sloveniji tudi župan v Izoli Zvonko Grahek. Začenjajo se z dijaškimi spomini na zasedbo Škofovih zavodov aprila 1941, nadaljujejo pa z doživetji prej med partizani, potem med domobranci, pri protikomunistični propagandi, Slovencu, spet pri domobranci, ob umiku na Koroško in prisilni vrnitvi ter v grozljivih zaporih v Škofji Loki in Šentvidu. Avgusta 1945 je bil deležen amnestije. Kljub novemu zaporu, udarniškem delu in služenju vojske mu je uspelo doštudirati, dobiti službo, ustvariti si družino in dočakati padec komunizma.

V Pogledih najdemo še drugo zanimivo spominsko in arhivsko gradivo. Nadaljuje se na primer objavljane dnevnika goriškega duhovnika dr. Alfonza Čuka iz časa po povojni preselitvi v ZDA. V zadnjih dveh številkah so odlomki iz neobjavljenih spominov iz leta 1948 Železna zavesa se dviga, ki jih je napisal neznan avtor.

ZAMEJSKI VIHARNIK

V Čedadu so 2. maja predstavili knjigo Ivan Trinko - Zamejski vihar, ki je izšla pri Založništvu tržaškega tiska, uredil pa jo je Miroslav Košuta. Gre za izbor Trinkovih poezij in proze, a tudi korespondence s Simonom Gregorčičem, pričevanja, opombe in dokumentarno gradivo.

DAJMO JEZIKU PRIHODNOST

To je bilo geslo 23. deželnega občnega zbora Slovenske kulturno gospodarske zveze, ki se je začel 5. maja v Čedadu. Pozneje je bil za predsednika potrjen Rudi Pavšič, medtem ko so bili na predhodnih treh pokrajinskih občnih zborih potrjeni dotedanji pokrajinski predsedniki.

KOČEVSKA PUSTA IN PRAZNA

Zgodovinar dr. Mitja Ferenc z ljubljanske univerze je pri založbi Modrijan izdal svojo četrto knjigo o dramatični medvojni in povojni zgodovini Kočevske. Njen naslov je: Kočevska pusta in prazna, Nemško jezikovno območje na Kočevskem po odselitvi Nemcev.

Novomašnik Alessio Stasi

foto J. Paljk

Iz slovenske verske skupnosti na Goriškem je izšel nov duhovnik.

Med trojezičnim bogoslužjem v oglejski baziliki je goriški nadškof msgr. De Antoni 24. junija ravno na njegov 30. rojstni dan posvetil v duhovnika Alessia Stasija iz Števerjana. Novomašnik je obiskoval slovenske šole v domačem kraju in Gorici, bogoslovni študij pa je opravil v Trstu in Ljubljani.

Po 65 letih je v Števerjanu 2. julija sredi pravega ljudskega slavlja sledila nova maša. Novomašni pridigar je bil škofov vikar za Slovence msgr. Oskar Simčič.

SOBOTNA ŠOLA V ARGENTINI

Med Slovenci v Argentini se je 12. marca začelo novo šolsko leto v sobotnih šolah. V letu 2005-06 je sedem ljudskih šol obiskovalo skupno 384 učencev.

Prvič je tokrat obiskal več slovenskih tečajev slovenski minister za šolstvo in šport Milan Zver. Nekaj dni za tem je prišla iz Ljubljane na obisk v Argentino, Brazilijo in Urugvaj delegacija parlamentarne komisije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

ZBRANA DELA

Glavni urednik Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev, ki jih zadnja leta izdaja založba Litera v Mariboru, dr. France Bernik je z uredniki posameznih knjig 31. marca predstavil štiri nove "bele knjige" (skupno jih je doslej 214): 5., zadnjo knjigo Jožeta Udoviča (ur. France Pibernik), 2. knjigo Ivana Preglja (ur. Janez Dolenc), 1. knjigo Zofke Kvedrove (ur. Katja Mihurko Poniž) in 1. knjigo Primoža Kozaka (ur. Dušan Voglar).

JANŠA MED AMERIŠKIMI SLOVENCMI

Predsednik slovenske vlade Janez Janša je z zunanjim ministrom Ruplom in s sodelavci julija opravil obisk pri najvišjih predstavnikih Združenih držav. Začel pa ga je 7. julija med Slovenci v Clevelandu. Obiskal je slovenski župniji Marije Vnebovzete in sv. Vida in dom za ostarele pri Sv. Vidu, kjer je med drugim odlikoval za zasluge prof. Edija Gobca ob njegovi 80-letnici. Naslednjega dne se je v Narodnem domu na St. Clairu srečal s predstavniki slovenskih društev in ustanov, nakar je obiskal Slovensko pristavo in se nato podal v Pensilvanijo, kjer je spregovoril na prireditvi Slovenefest na letovišču Slovenske narodne podporne jednote. Razgovoril se je tako s predsednikom SNPJ Josephom Evanishem kot s predsednikom druge bratske zveze, Kranjsko slovenske katoliške jednote, Rudijem Krašovcem. V ZDA se je srečal tudi z vrsto politikov in drugih osebnosti slovenskega izvora.

37. PRIMORSKA POJE

S koncertom na gradu Dobrovo se je 3. marca začela letošnja 37. revija pevskih zborov Primorska poje. Koncerti na obeh straneh državne meje so se vrstili do 28. aprila.

Male dame

Premiera v Finžgarjevem domu

Na slikah dva prizora s predstave v Finžgarjevem domu.

V nedeljo, 21. maja, je Gledališka skupina SKK (Slovenskega kulturnega kluba) premiersko uprizorila delo Louise May Alcott "Male dame". Igro je za oder priredila in zrežirala prof. Lučka Susič. Sceno je pripravila prof. Magda Samec Škerlavaj. Pri predstavi je sodelovalo enajst višješolcev, ki so v dvorano Finžgarjevega doma privabili lepo število gledalcev in na koncu doživeli tudi navdušen sprejem. Delo bodo ponavljali v jeseni.

POKRISTJANJENJE SLOVANOV

Goriški Inštitut za družbeno in versko zgodovino je lani jeseni izdal zbornik izvornih in prevedenih razprav, ki italijanskemu bralcu predstavljajo pokristjanjevanje Slovanov v vzhodnih Alpah med 6. in 9. stoletjem. V knjigi, ki nosi naslov *La cristianizzazione degli Slavi nell'arco alpino orientale (secoli VI-IX)* in jo je uredil Andrea Tilatti, so poleg urednikovega uvoda razprave, ki so jih napisali Vittorio Peri, Karl Heinz Frankl, Slavko Ciglenečki in Rajko Bratož.

MUŠIČ V GALERIJ A+A

Ob prvi obletnici smrti so v slovenski Galeriji A+A v Benetkah 25. maja odprli razstavo doslej skoraj nepoznatih 50 del Zorana Mušiča iz zbirke njegove vdove Ide Cadorin, in to po izboru Jeana Claira. Izšel je tudi italijansko-angleško-slovenski katalog.

40 LET FANTOV IZPOD GRMADE

Moški zbor Fantje izpod Grmade, ki ga od začetka vodi Ivo Kralj, je svojo 40-letnico proslavil 8. julija z jubilejnim koncertom v Slivnem in s predstavitvijo zgoščenke Grmada kres. Na njej je 24 ljudskih in umetnih pesmi pretežno zamejskih avtorjev v njegovi izvedbi.

ZAPISI VSAKDANJEGA GORJA

V Zagraju so 25. maja predstavili dvojezično knjigo zgodovinarjev Metke in Borisa M. Gombača o fašističnem taborišču v Zdravščini. Pod naslovom *Zapisi vsakdanjega gorja na vzhodni meji 1942-1945* jo je založil Center za zgodovinske raziskave Leopoldo Gasperini.

Zgodovina dr. Petra Vodopivca

Zgodovinar dr. Peter Vodopivec je pri založbi Modrijan v Ljubljani objavil svoje veliko delo, študijo *Od Pohlino-ve slovnice do samostojne države, Slovenska zgodovina od konca 18. do konca 20. stoletja*. Na 630 straneh podaja celovit pregled slovenskega narodnega razvoja v zadnjih dveh stoletjih, pri čemer ob svojih spoznanjih povzema najnovejše dosežke slovenskega zgodovinopisja. V uvodu sam piše, da se navezuje na Slovensko zgodovino, ki sta jo pri založbi Korotan v Ljubljani leta 1995 izdala Peter Štih in Vasko Simoniti in ki predstavlja razmere na slovenskem ozemlju od prazgodovine do razsvetljenstva. Tako je pred nami nova celovita in izvirna obravnava slovenske preteklosti. Dr. Vodopivec, rojen leta 1946, je bil redni profesor za občo zgodovino 18. in 19. stoletja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, zadnja leta pa je znanstveni svetnik na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani.

SLOVENSKO-ITALIJANSKI SLOVAR

Pri založbi DZS je prof. Sergij Šlenc nekaj let po italijansko-slovenskem objavil še Veliki slovensko-italijanski slovar. Delo obsega 90.000 gesel.

40-LETNICA ZBORA MIRKO FILEJ

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bil 7. maja jubilejni koncert ob 40-letnici moškega zbora Mirko Filej, ki ga vodi Zdravko Klanjšček. Zaslužnim pevcem so izročili priznanja, občinstvu pa poklonili priložnostno publikacijo.

SLOVENSKI NOVOMAŠNIKI

Ob prazniku sv. Petra in Pavla so škofje posvetili glavino letošnjih slovenskih novomašnikov. Skupno jih je 16.

Edinega zamejskega novomašnika Alessia Stasija iz Števerjana je že 24. junija posvetil v Ogleju goriški nadškof De Antoni, eden izmed ljubljanskih novomašnikov, član skupnosti Emanuel, pa bo prejel mašniško posvečenje oktobra.

Izmed 16 novomašnikov jih je 11 škofijskih, 5 pa redovnih duhovnikov: po en franciškan, kapucin, minorit, lazarist in jezuit.

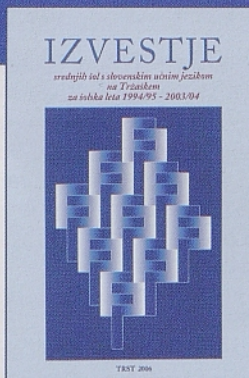
Iz ljubljanske nadškofije je letos pet novomašnikov (eden je kapucin), iz mariborske nadškofije so štirje (dva škofijska duhovnika, franciškan in minorit), iz koprške škofije trije (eden je jezuit), iz murskosoboške škofije dva, iz celjske škofije je en lazarist, iz goriške nadškofije pa en slovenski škofijski duhovnik.

ZBRANO DELO LOJZETA BRATUŽA

Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice in Goriška Mohorjeva družba sta začela izdajati Zbrana dela primorskih skladateljev. Prvi zvezek, ki ga je uredil prof. Ivan Florjanc, je posvečen Lojzetu Bratužu.

Izvestje

Po daljšem zastoju je v Trstu izšlo *Izvestje srednjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem za šolska leta 1994/95-2003/04*. Knjigo na 196 straneh z barvnimi fotografijami sta uredila profesorja Zvonko Legiša in Robert Petaros. Ker je tokrat obdelanih toliko let, so podatki o učnem in neučnem osebju ter dijakih bolj sintetični, dragoceni pa so pregledi dogajanja na posameznih šolah in pa krajše razprave o aktualnih šolskih vprašanjih.

Kip dr. Kazimirja Humarja

Pred Kulturnim centrom Lojze Bratuž v Gorici stoji v razvijajočem se Spominskem parku že tretji kip znamenite primorske osebnosti. Po samem Lojzetu Bratužu in Mirku Fileju je doprnsni spomenik dobil pred petimi leti umrli goriški duhovnik in javni delavec dr. Kazimir Humar (1915-2001). Odkrili so ga 1. junija, blagoslovil pa ga je goriški nadškof msgr. Dino De Antoni.

Slavnostni govornik, dr. Bernard Špacapan, je orisal dolgo in plodno življenjsko pot dr. Humarja, pri čemer je omenil, da je prav nekdanji Katoliški dom, danes Kulturni center Lojze Bratuž, med najvidnejšimi sadovi njegovega dela na prosvetnem in kulturnem področju. Omenil pa je še njegovo duhovno in organizacijsko delo na verskem področju, na šoli, pri skavtih,

Zvezi slovenske katoliške prosvete, Svetu slovenskih organizacij in pa pri katoliškem tisku - od Pastirčka do Katoliškega glasa in Novega glasa.

O teh področjih dela govori tudi zbornik Kazimir Humar - Človek v slovenskem sluhu srca, ki je izšel za slovesnost in ga je uredil dr. Damjan Paulin. V njem so prispevki sedmih avtorjev, objavljene pa so tudi dokumentarne fotografije. Knjigo je 1. junija v dvorani predstavil časnikar Jurij Paljk.

V dvorani je bila tudi podelitev 2. Priznanja Kazimir Humar. Prejeli sta ga društvi Slovencev v Laškem Jadro in Tržič.

Slovesnost na prostem in v dvorani so povzdignile še glasbene točke, za katere so poskrbeli Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel, pevska skupina Akord in Mešani pevski zbor Lojze Bratuž.

Goriški nadškof De Antoni blagoslavlja kip dr. Humarja (levo); predstavniki društev Jadro in Tržič prejemaajo nagrado (desno).

UMRL GABRIJEL DEVETAK

Dne 24. maja je umrl goriški dirigent in glasbeni pedagog Gabrijel Devetak. Rodil se je 6. novembra 1924 v Št mavru in pri treh letih izgubil vid. Klavir in orgle je študiral v Trstu in Gorici, nato je obiskoval Akademijo za glasbo v Ljubljani, diplomiral v Benetkah in se izpopolnjeval v Sieni in Salzburgu. V mladih letih je veliko koncertiral, nato je poučeval na slovenskih in italijanskih šolah v Gorici. Do leta 1996 je v Št mavru orgljal v cerkvi in vodil različne cerkvene in posvetne zборе.

KOČEVSKI ROG IN LAJŠE

Pod Krenom v Kočevskem Rogu je bila 11. junija obletna maša za pobite žrtve revolucije. Somaševanje je vodil upokojeni beograjski nadškof msgr. Franc Perko, ki je vzbudil močna čustva s svojo zelo jasno pridigo. Med kulturnim sporedom, ki je sledil, je imel osrednji govor prof. Justin Stanovnik.

Msgr. Perko je vodil somaševanje tudi na Lajšah pri Cerknem 25. junija. Omenjeni kraj se je uveljavil kot osrednji pomnik za žrtve vojne in revolucije v koprski škofiji.

UMRL ARH. VLASTO KOPAČ

Dne 27. aprila je umrla ena izmed žrtev "dachavskih procesov", arh. Vlasto Kopač. Rodil se je 3. junija 1913 v Novi vasi pri Žireh. Leta 1938 je stopil v partijo, med vojno je delal za NOB, nakar so ga domobranci aretirali, januarja 1944 pa je bil poslan v Dachau. Ohranile so se njegove dragocene risbe iz taborišča. Oktobra 1947 ga je dala nova oblast aretirati, avgusta 1948 pa je bil na montiranem dachavskem procesu obsojen na smrt. Pozneje je bil pomiloščen in aprila 1952 izpuščen iz zapora.

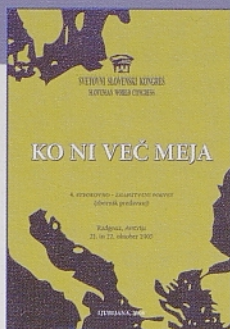
IN ODIUM FIDEI

Tržaški časnikar istrskega rodu Ranieri Ponis je pri tržaški založbi Zenit objavil tretjo, dopolnjeno izdajo knjige *In odium fidei, Sacerdoti in Istria, Passione e calvario*. Gre za zbirko fotografsko podprtih življenjepisov duhovnikov, ki so jih med vojno ali po njej umorili komunisti oz. so zaradi njih veliko pretrpeli. Avtor opisuje tudi življenjski poti Hrvatata Mira Bulešica, ki je umrl ob zloglasnem napadu na dr. Jakoba Ukmarja v Lanišću, in dolinskega župnika, škedenjskega rojaka Placida Sancina, ki so ga partizani odvedli oktobra 1943. O njem na podlagi več pričevanj piše, da so njegove ostanke in kolar v 90. letih odkrili v Sveti jami pri Socerbu.

Ponis objavlja tudi življenjepis askeškega p. Atanazija Kocjančiča, ki je bil zaprt po vojni, vendar mu odredka slovenstvo in ne ve za njegovo medvojno delo v korist internirancev v Padovi in okolici.

SLOVENICA

V preteklih mesecih je bilo več predstavitev zadnje knjige litarnozgodovinskih esejev profesorja slovenske književnosti na tržaški, prej pa na rimski univerzi Mirana Košute. Pod naslovom *Slovenica*, *Peripli letterari italo-sloveni* sta jo izdala Založništvo tržaškega tiska in založba Diabasis iz Reggio Emilie. Predgovor ji je napisal tržaški germanist, esejist in pisatelj prof. Claudio Magris.

KO NI VEČ MEJA

Dvanajstega in 13. maja je bil na Trbižu 5. strokovno-znanstveni posvet Svetovnega slovenskega kongresa Ko ni več meja. Posvečen je bil vlogi turizma pri sodelovanju med matico in zamejstvom ter pri utrjevanju skupnega slovenskega prostora. Udeležencem so tudi predstavili Kanalsko dolino, saj je bilo soprireditelj posveta tamkajšnje Slovensko kulturno središče Planika.

Še pred posvetom je izšel zbornik predavanj s 4. strokovno-znanstvenega posveta Ko ni več meja, ki je bil na sporedu 21. in 22. oktobra lani v Potrni na avstrijskem Štajerskem. Zbornik so izdajatelji posvetili rajni tržaški javni delavki Nadji Maganji Jevnikar, ki je lani kljub boleznim še predavala na posvetu (v zborniku je njen poseg o vlogi katoliške Cerkve med Slovenci v Italiji). Spominski članek o njej je napisal prof. Janez Stergar.

BOJEVNIK UPANJA

V Ljubljani je celovška Mohorjeva 2. junija predstavila prevod knjige o slovitem slovenskem misijonarju na Madagaskarju, lazaristu Pedru Opeki *Bojovník upanja*. Opeka, ki se je rodil leta 1948 v Argentini, je bil tudi na obisku v Sloveniji.

ZASUL SI ME Z ZVEZDAMI

To je naslov prve zgoščenke, ki jo je pripravila 24-letna glasbenica Andrejka Možina z Opčin pri Trstu. Uglasbila je vrsto poezij slovenskih pesnikov in jih tudi zapela.

DRUŠTVENA GOSTILNA NA PROSEKU

Ob 100-letnici zadruga, ki je lastnica Društvene gostilne na Proseku, je zgodovinar Milan Pahor uredil dvojezični zbornik *Prosek - Prosecco 1905-2005*, Društvena gostilna. Jubileja so se spomnili s proslavo 6. maja.

100-LETNICA PRI BANIH

Ob 100-letnici kulturnega delovanja pri Banih so 7. maja pred sedežem društva Grad odkrili spominsko obeležje. Blagoslovil ga je openski župnik Franc Pohajač, govorila pa sta Peter Malalan in Pavel Vidau.

PRAZNIK VESELE POMLADI

Levo: družabnost s klovneso Evo Škofič Maurer; desno: zbori Vesele pomladi pod vodstvom Mire Fabjan.

Ob koncu letošnje že 28. sezone so v Finžgarjevem domu praznovali zbori Vesele pomladi, ki jih vodi Mira Fabjan.

ŠTUDIJA O FRANJU SIRCU

Pri Novi reviji je znani arhivski strokovnjak, profesor arhivistike in zgodovinar dr. Jože Žontar objavil monografijo Kaznovana podjetnost, Kranjski trgovec in industrialec Franjo Sirc. Gre za prikaz življenja in dela uspešnega podjetnika Franja Sirca iz Kranja, ki je postal žrtev povojnih "gospodarskih eksperimentov", leta 1947 pa montiranega Nagodetovega procesa, v katerem je bil njegov sin, pozneje znani ekonomist prof. Ljubo Sirc, sprva obsojen na smrt. V starosti 58 let so Franja Sirca pogojno izpustili iz zapora, da bi ne umrl ravno v celici. Ko je dva meseca pozneje, 8. novembra 1950, izdihnil, se je smel vkljenjeni sin za pol ure vrniti v Kranj za slovo. Prof. Ljubo Sirc je spodbudil avtorja k raziskavi in mu nudil pomoč z bogatim gradivom.

ROLANDOV STEBER V ITALIJANŠČINI

Polijski roman tržaškega ustvarjalca Sergeja Verča Rolandov steber, ki je izšel leta 1991 pri Založništvu tržaškega tiska, je založba Robin ediciji izdala v italijanskem prevodu Laure Sgubin pod naslovom La colonna di Rolando.

EDVARD STEPANČIČ

V Cankarjevem domu v Ljubljani so 21. aprila, deset let po smrti v Beogradu, odprli razstavo Edvarda Stepančiča, ki se je rodil v Trstu leta 1908. Na ogled so dali 226 izmed 2.500 del iz zapuščine, ki je bila doslej povsem nepoznana, saj je bilo pred tem dobro popisano le slikarjevo konstruktivistično obdobje.

MILOŠ BUDIN - PODTAJNIK V ITALIJANSKI VLADI

Tržaški slovenski politik iz vrst Levih demokratov prof. Miloš Budin, ki je že bil zgoniški župan, predsednik Kraške gorske skupnosti, deželni svetovalec in senator, aprila pa je bil izvoljen v poslansko zbornico na listi Oljke, je bil na seji italijanske vlade 17. maja imenovan za podtajnika na ministrstvu za mednarodno trgovino in evropske zadeve. Na podlagi dogovora v vladni večini pa je zato odstopil kot poslanec, kar je poslanska zbornica 6. junija sprejela. Ob izrednem osebnem dosežku, ki velja tudi kot priznanje slovenski manjšini, ostaja dejstvo, da so Slovenci v Italiji prvič po letu 1963 brez rojaka v rimskem parlamentu.

SMRTI V ZDOMSTVU

V Denverju v ZDA je 3. februarja umrl fizik dr. Lojze Arko. Rodil se je 6. februarja 1940 v Loškem Potoku in z družino ob koncu vojne emigriral. V mladih letih je bil med Slovenci v ZDA dirigent, igravec, pobudnik študentske organizacije SAVA. Objavil je nad 200 razprav, raziskovalno pa je delal 20 let v zavodu Argonne National Laboratory, 15 let pa v Los Alamos National Laboratory.

V Clevelandu v ZDA, kjer se je rodil 29. oktobra 1916, je 21. januarja umrl bivši župnik slovenske župnije Marije Vnebovzete Viktor Tomc. V duhovnika je bil posvečen leta 1943. Leta 1970 so ga imenovali za vicepostulatorja v postopku za beatifikacijo škofa Barage.

V Kanadi pa je 13. marca umrl 72-letni navdušeni lovec in ribič Miro Rak, ki je o svojih zanimanjih tudi veliko pisal.

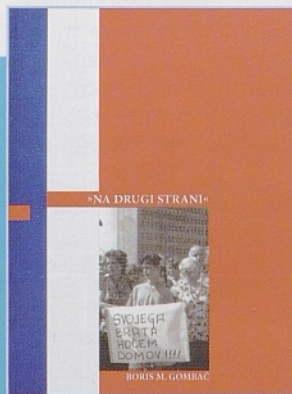
LESNI TRGOVEC JAZBAR

Pri založbi Edizioni biografiche v Milanu so objavili avtobiografijo lesnega trgovca Stanislava Jazbarja, ki se je rodil leta 1913 v Škednju. Knjigo so predstavili 25. maja na Trgovinski zbornici v Trstu.

»Na drugi strani«

Ob 15-letnici slovenske državne neodvisnosti je izšla tudi knjiga o reševanju 6.500 slovenskih vojakov iz jugoslovanske armade v prelomnem letu 1991 in o njihovem vračanju v domovino. Gre za 222 strani obsežno delo "Na drugi strani" - Odbor staršev za varstvo in vrnitev slovenskih vojakov ob slovenski osamosvojitvi leta 1991. Izšlo je pri Založbi ZRC, ki sodi k Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Knjigo je napisal v Trstu leta 1945 rojeni in v Ljubljani delujoči dr. Boris M. Gombač, zgodovinar, ki je bil leta 1991 kot oče slovenskega narnika v Splitu skupaj z ženo in s številnimi prijatelji povsem vpet v delo omenjenega Odbora staršev za varstvo in vrnitev slovenskih vojakov. Odbor je vodil Janez Stergar, ki sta mu kot podpredsednika pomagala Fani Debevec in Boris Gombač. Imel je tudi pokrajinske odseke. Nastopal je kot izraz civilne družbe s stalno dežurno službo, obiski pri oblasteh, tiskovnimi konferencami, sporočili za javnost, javnimi tribunami in zborovanji.

SSK v GORICI

Ob 15-letnici slovenske osamosvojitve je bila slavnostna proslava tudi v Gorici, in sicer 30. junija v Kulturnem centru Lojze Bratuž na pobudo Konference za Italijo pri Svetovnem slovenskem kongresu. Na večeru so ob kulturnem sporedu spregovorili slovenski zunanji minister dr. Dimitrij Rupel, predsednik SSK dr. Boris Pleskovič in predsednik Konference SSK za Italijo Marjan Terpin.

Naslednjega dne je bil v Števerjanu 6. redni občni zbor SSK. Za predsednika je bil potrjen Pleskovič, za prvega podpredsednika pa Terpin. V odboru je iz Italije še podpredsednik-blagajnik Karel Bresciani.

GREGORČIČEVE IZBRANE POEZIJE

Vse tri Mohorjeve družbe so ob stoletnici smrti pesnika Simona Gregorčič izdale njegove Izbrane poezije. Prof. Lojzka Bratuž je izbrala 50 poezij, jih uvrstila v štiri sklope in opremila z opombami. Spremno študijo je napisal akad. France Bernik. Knjigo je oblikoval Franko Žerjal.

Gledališki tečaj za najmlajše

Na koncu gledališkega tečaja sta obe skupini tečajnikov izvedli igrico Pavla Golie in Lučke Susič "Sneguljčica".

V prostorih Finžgarjevega doma in Marijanišča na Opčinah je bil od 12. do 16. junija tradicionalni gledališki tečaj za najmlajše, ki ga že vrsto let prireja Radijski oder in Slovenska prosveta. Tečaj je bil tudi letos uspešen, saj se ga je udeležilo rekordno število 45 otrok v starosti med 6. in 13. letom, tako da so organizatorji morali vaditi dve vzporedni skupini, ki sta na koncu tečaja tudi nastopili in prikazali pravljico o Sneguljčici. Tečaj so vodili Lučka Susič, Matejka Peterlin, glasbenici Irena in Dina Slama, kostumografka Magda Samec in Jelka Bogatec pa še Maša Pregarc in Tomaž Susič ter skupina animatorjev članov Slovenskega kulturnega kluba. Nad vsemi pa je strokovno bedel režiser Marjan Bevk.

JUBILEJI NA KOROŠKEM

V Celovcu so 25. junija praznovali jubileje petih slovenskih pastoralnih ustanov v krški škofiji: 100-letnico duhovniškega društva Sodaliteta, 80-letnico verskega tednika Nedelja, 50-letnici šolskih sester in misijske akcije ter 40-letnico slovenske Katoliške akcije.

Najprej je bilo na sporedu dvojezično somaševanje v celovski stolnici, ki ga je vodil škof Alojz Schwarz. Na sejmišču je bila nato prireditve Sledovi. Film z naslovom Od zibelke do groba je predstavil praznujoče ustanove, vmes so nastopili glasbeniki, sledile so čestitke gostov. Za konec je bila še družabnost na vrtu Mohorjeve.

TERSKA DOLINA

Ob 30-letnici potresa so v Bardo v Terski dolini povabili ljubljanskega nadškofa msgr. Urana, ki je tam maševal 6. maja. Predstavili pa so tudi 512 strani debelo knjigo Terska dolina, ki vsebuje vrsto sestavkov v slovenščini, italijanščini in furlanščini, a tudi poezije domačina prof. Viljema Černa.

Uredila jo je Milena Kožuh.

ŽLAHTNOST

V Bambičevi galeriji na Opčinah so 27. junija predstavili umetniško mapo, ki jo je ob 70-letnici pesnika Aleksija Pregarca in 65-letnici slikarja Edija Žerjala z naslovom Žlahtnost - Preziosità založila Goriška Mohorjeva družba. V njej je po pet poezij in grafik. Spremnno besedo je napisala prof. Magda Jevnikar, prevodi pa so delo Jolke Milič.

DNEVNIK IVANA MRAKA IN IZBRANI SPISI STANKA GOGALE

Društvo 2000 iz Ljubljane je v zadnjih mesecih izdalo več novih publikacij. Tako je že jeseni lani izdalo 1. zvezek, junija pa še 2. in 3. zvezek Dnevnika, ki ga je leta 1968 do smrti pisal dramatik Ivan Mrak (1906-86).

V izboru Robija Krofliča so izšli tudi Izbrani spisi pedagoga Stanka Gogale (1901-87).

Vojna in mir na Primorskem

Pri založbi Annales v Kopru je že konec lanskega leta izšel zbornik Vojna in mir na Primorskem, Od kapitulacije Italije leta 1943 do Londonskega memoranduma leta 1954. Uredili so ga tržaški zgodovinarji Jože Pirjevec, Gorazd Bajc in Borut Klabjan, ki vsi delajo na Univerzi na Primorskem v Kopru. Gre za 25 referatov v več jezikih s koprškega mednarodnega simpozija ob 50-letnici Londonskega memoranduma, preoblikovanih v monografsko knjigo na 512 straneh. V Trstu so jo predstavili 3. marca.

SARDINCI V ITALIJANŠČINI

Knjigo Sardinci o slovenskih pripadnikih posebnih bataljonov na Sardiniji, ki jo je napisala Dorica Makuc, leta 2000 pa izdala Goriška Mohorjeva družba, so na pobudo Vsedržavne zveze partizanov Italije prevedli in izdali tudi v italijanščini. Prvič so jo predstavili 10. marca v Trzinu.

TABOR

V občini Repentabor je bil 4. junija občinski praznik. Ob tej priložnosti so med drugim predstavili tretjo, zadnjo brošuro iz niza Ovrednotimo naše kraje. Če je prva obravnavala Repen, druga pa Col, Poklon in Fernetiče, je zdaj na vrsti Tabor. Priljubljeno Marijino svetišče in okolico je opisal župnik Anton Bedenčič.

INOVATIVNO DRAMSKO DRUŠTVO JAKA ŠTOKA

Na Festivalu mladinskih gledaliških skupin na Ptujju je Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka in Kontovela med desetimi finalisti doseglo eno izmed treh nagrad - za najbolj inovativni pristop. Predstavo je Večerjo s pismom Milana Jesiha v režiji Gregorja Geča.

CAPOGRECO V NOVI IZDAJI

Založba Einaudi je januarja oskrbela novo izdajo študije Carla Spartaca Capogreca I campi del duce (Dučjejeva taborišča). Leta 2004 je knjiga izšla v zbirki Gli Struzzi in doživela tudi ponatis, zdaj je v novi obliki izšla v poljudnejši zbirki ET Saggi.

ZUPANOVE PESMI IZ ZAPORA

Besedna in likovna ustvarjalka Ifigenija Simonovič je v samozaložbi v sedmih knjigah s skupnim naslovom Pesmi iz zapora izdala vse poezije, ki jih je v 25 zbirkah v sedmih letih po vojne zapora (1948-54) skrivaj in v nemogočih razmerah napisal pisatelj in pesnik Vitomil Zupan.

SPREMEMBE PRI ZVONU

S tem letnikom je revija Zvon, ki so jo po prelevitvi Celovškega Zvona v Zvon leta 1998 v Ljubljani izdajale vse tri Mohorjeve družbe in Družina, prešla pod Celjsko Mohorjevo družbo (naslov uredništva: Nazorjeva 1, SI-1000 Ljubljana). Zvon je tudi spremenil zunanjo podobo. Glavni urednik je še naprej Andrej Arko, v odboru pa sta tudi kulturnika iz koroškega in primorskega zamejstva.

14. KULTURNI TEDEN

V benediktinskem samostanu v Šentpavlu v Labotski dolini se je 29. maja začel 14. Kulturni teden koroških Slovencev. Priredili so ga Biro za slovensko narodno skupnost pri deželni vladi, Slovenska prosvetna zveza, Krščanska kulturna zveza in krška škofija.

GORIŠKA 1848-1899

Zgodovinar dr. Branko Marušič je strnil svoje dolgoletno preučevanje goriške preteklosti v monografijo Pregled politične zgodovine Slovencev na Goriškem 1848-1899. Knjigo na 367 straneh, ki je opremljena s 566 opombami in slikovnim gradivom, je izdal Goriški muzej iz Nove Gorice.

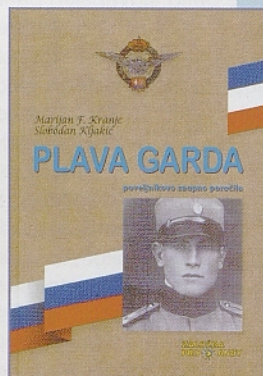
JELINČIČEVI NOVI KNJIGI

Pri založbi Sanje v Ljubljani so izdali drugo, predelano izdajo romana tržaškega pisatelja Dušana Jelinčiča Zvezdne noči.

Na 20. Premskih srečanjih pa so 25. junija med drugim predstavili dvojezično izdajo Jelinčičevega dela Aleksander od kresnic, ki je prav tam lani prejelo nagrado Prem 2005.

Dve knjigi o nacionalni ilegali

Upokojeni generalmajor in publicist Marijan F. Kranjc (roj. 1935), ki je lani objavil obsežno knjigo Slovenska vojaška inteligenca, je pri mariborski založbi Pro-Andy skupno z beograjskim raziskovalnim časnikarjem Slobodanom Kljakičem v knjigi z naslovom Plava garda - poveljnikovo zaupno poročilo objavil prevod daljšega poročila, ki ga je o svojem medvojnem delu leta 1946 v srbohrvaščini napisal podpolkovnik Karel Novak. Novak je bil do tragičnega poloma jeseni 1943 odgovoren za slovenski del Jugoslovanske vojske v domovini (slovenski četniki), pozneje pa se je v Rimu in drugje ukvarjal z obveščevalnim delom. Poročilo je Kranjc opremil z uvodom, 17 prilogami in 271 opombami.

Družinska zgodba o slovenski nacionalni ilegali pa je naslov knjige, ki jo je že septembra lani objavil v samozaložbi in Ljubljani inž. Davorin Žitnik (roj. 1928). Zgodbo o slovenskih pripadnikih Jugoslovanske vojske v domovini je iskreno in dokumentirano orisal v ključu doživetij svoje ožje in širše družine, ki je zaradi zvestobe idealom plačala visok davek krvi in trpljenja. Avtor, ki je že pred to knjigo objavil več del o nacionalni ilegali, popisuje tudi delo za odkrivanje in ureditev zamolčanih grobov ter za ohranjanje spomina zlasti na borce iz Grčaric, ki so bili pobiti v Mozlju.

MARCO STOLFO O ARFÈJEVI RESOLUCIJI

Dr. Marco Stolfo, ki je trenutno ravnatelj Službe za jezikovne in kulturne identitete ter za sodeželane po svetu pri deželni upravi Furlanije-Juljske krajine, je pri založbi Franco Angeli v Milanu objavil svojo predelano doktorsko disertacijo z naslovom *Lingue minoritarie e unità europea, La "Carta di Strasburgo" del 1981*.

V središču njegove pozornosti je tako imenovana Arfèjeva resolucija, prvi izmed dokumentov o pravicah narodnih manjšin, ki ga je odobril evropski parlament (16. oktobra 1981), in to na predlog italijanskega socialističnega evropskega poslanca Gaetana Arfèja. Arfè in jezikoslovec Tullio De Mauro sta tudi napisala spremni besedi k 396 strani debeli študiji. Avtor obširno in poglobljeno zajema problematiko manjšin in njihovih pravic, položaj manjšin v takratnih članih Evropske skupnosti, povojni odnos do narodnih in jezikovnih manjšin v mednarodni skupnosti, prve evropske volitve, nastanek parlamentarno pot in pomen omenjene resolucije. Na koncu je še pogled na razvoj obravnavane problematike od leta 1981 do 2005.

TRST V ŽEPU

Pri založbi DZS je izšla nova knjiga tržaškega pesnika in pisatelja Marka Kravosa z naslovom *Trst v žepu*. Gre za kratko prozo za mlade. Knjigo, ki jo je ilustriral Klavdij Palčič, so predstavili 24. junija pri Sv. Ivanu.

36. ŠTEVERJANSKI FESTIVAL

Na 36. Festivalu narodnozabavne glasbe, ki ga prireja društvo F. B. Sedej in je bil od 7. do 9. julija v Števerjanu, je med 31 ansambli odnesel osrednjo nagrado ansambel Korenine iz Novega mesta. Izšel je tudi jubilejni zbornik s priložnostno dveh zgoščenk, na katerih so zmagovite pesmi prvih 35 festivalov.

NOVA KNJIGA JUANA VASLETA

V Argentini rojeni član ljubljanske Opere Juan Vasle, ki ni samo pevec, temveč tudi časninar in športni navdušenec, je pred svetovnim nogometnim prvenstvom na 444 straneh izdal novo knjigo: *Ustavite svet - mundial je tu!* Gre za prikaz 75 let svetovnih nogometnih prvenstev.

Nova knjiga Milana Gregoriča

V četrtek, 15. junija, so v Peterlinovi dvorani predstavili novo knjigo Milana Gregoriča. Gre za avtobiografske zapise z naslovom Razpotja, izbire, spopadi, ki dokumentirano obravnavajo tudi afero "ukradene Kocjančičeve nagrade", ki je leta 2005 zaradi omenjene afere niso podelili.

SMRTI VIDNIH KULTURNIKOV V SLOVENIJI

Na Golniku je 21. januarja umrl skladatelj, glasbeni pedagog, dirigent in publicist Zvonimir Ciglič. Rodil se je 20. februarja 1921 v Ljubljani.

Dne 30. maja je umrl filmski režiser Boštjan Hladnik, ki je med drugim posnel deset celovečernih filmov. Rodil se je 30. januarja 1929 v Kranju.

V Ljubljani je 23. junija umrl umetnostni zgodovinar, konservator in univerzitetni profesor Nace Šumi. Rodil se je 14. maja 1924 v Kranju.

ZBOR KOROTAN

Zbor Korotan iz Clevelanda, ki je ob lanski 60-letnici zdomstva in povojnih pobojev gostoval v Sloveniji, je pod naslovom *Pozdravljena, zemlja - Po poteh mučencev* izdal DVD s posnetki lanskim nastopov in obiskov. Spremlja ga angleško-slovenska brošura z dokumentarnim in zgodovinskim gradivom. Uvod v brošuro je napisal Pavle Borštnik.

ŽENSKA OBROBJA

Tržaška zgodovinarica prof. Marta Verginella, ki predava na ljubljanski univerzi, je v knjigi izdala zbirko študij *Ženska obrobja, Vpis žensk v zgodovino Slovencev*. Z Marico Gregorič Štepančič in Marico Nadlišek Bartol so v njej zastopane tudi tržaške ženske na prehodu iz 19. v 20. stoletje.

P. RUPNIK V ŠENTVIDU

V kapeli Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani je bivši direktor zavoda, sedaj ljubljanski pomožni škof dr. Anton Jamnik blagoslovil mozaik p. Marka Rupnika in sodelavcev iz Centra Aletti. To je doslej največji Rupnikov mozaik v Sloveniji.

POT DO UČENOSTI

Pri založbi Sanje v Ljubljani je na 296 straneh izšel drugi del trilogije mladostnih spominov (od rojstva do 18. leta) v Trstu rojenega pisatelja Vladimirja Bartola (1903-67) *Mladost pri Sv. Ivanu*. Knjiga nosi naslov *Pot do učenosti*. Spremno besedo je napisal Dušan Jelinčič. Spomine je Bartol objavljala kot podlistek v Primorskem dnevniku v letih 1955-56.

Pri ZTT v Trstu so medtem objavili zbirko novel Bartolove matere Marice Nadlišek Na obali.

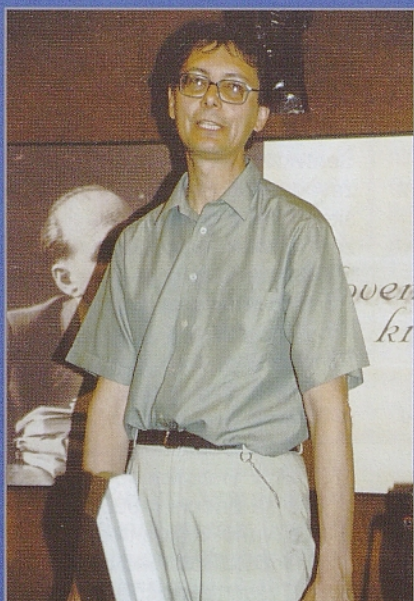
NUMIZMATIČNO DRUŠTVO

Slovensko zamejsko numizmatično društvo Janeza Vajkarda Valvasorja, ki mu na Opčinah pri Trstu predseduje Andrej Štekar, je praznovalo svojo desetletnico z razstavo kovancev in bankovcev ob sedanji slovensko-italijanski meji. Društvo si je tudi oskrbelo dvojezični spominski poštni pečat in pretisk slovenskih 20-tolarskih bankovcev, na katerih je Valvasorjeva podoba.

OB SKLEPU SEZONE DRUŠTVA SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Zgodovinar dr. Božo Repe (levo) in prof. Adrijan Pahor. Od leve: Alice Zen, Boris Pahor in Alenka Puhar na predstavitvi monografije, posvečene tržaškemu pisatelju.

Društvo slovenskih izobražencev je tudi letos uspešno zaključilo svojo bogato sezono kulturnih in družabnih srečanj v Peterlinovi dvorani. V ponedeljek, 8. maja, je bil gost večera zgodovinar dr. Božo Repe, ki je govoril o svoji knjigi z naslovom "Prelom: 1914-1918. Svet in Slovenci v prvi svetovni vojni". Gosta je predstavil prof. Adrijan Pahor. Naslednji ponedeljek, 15. maja, pa so v društvu predstavili novo publikacijo založbe Mladika, ki jo je pripravila Alice Zen. Gre za zanimivo monografsko delo z bogatim fotografskim gradivom in s številnimi prispevki raznih avtorjev. Posvečeno pa je pisatelju, tržaškemu rojaku Borisu Pahorju. Knjiga je dvojezična, v slovenščini in italijanščini. Predstavila jo je časnikarka Alenka Puhar, ki je uvodoma poudarila, da je to v slovenskem svetu prvi primer, ko se podobno knjigo posveča še živečemu avtorju. V ponedeljek, 22. maja, je o arheoloških najdbah na slovenskem prostoru govo-

Zgoraj: arheolog prof. Andrej Pleterski. Na spodnjih slikah sta dva posnetka z večera posvečenega članom študijskega krožka Beseda slovenske Istre.

Predstavitel novega romana Eveline Umek Hiša na Krasu. Na levi, avtorica s časnikarko Darko Zvonar Predan. Na desni pa kiparka Zalka Arnšek.

ril arheolog prof. Andrej Pleterski. Zadnji ponedeljek v maju pa je bil posvečen članom študijskega krožka Beseda slovenske Istre. Nastopili so z glasbo in besedo, večer je vodila Pina Pištan, uvodni pozdrav in predstavitev pa je imela publicistka Nadja Rojac. V ponedeljek, 5. junija, je bilo v društvu spet nadvse praznično, saj so predstavili novo knjigo Eveline Umek, roman *Hiša na Krasu*, ki je pravkar izšel pri založbi Mladika. Knjigo je predstavila Nadia Roncelli, sodelovali pa sta še časnikarka Darka Zvonar Predan in avtorica. Nekaj odlomkov iz romana je prebrala Matejka Peterlin. Pred predstavitvijo knjige so odprli likovno razstavo malih grafik kiparke Zalka Arnšek. V ponedeljek, 12. junija, je udeležencem srečanja v Peterlinovi dvorani govoril odvetnik Peter Močnik, ki je uvedel diskusijo na temo Referendum: zakaj NE. Naslednji ponedeljek, 19. junija, pa so v društvu predstavili še eno literarno novost, in sicer roman Irene Žerjal *Kreda in hijacinte*. Delo je predstavila prof. Marija Cenda. Za uvod v večer pa je nastopila pevka Andrejka Možina, ki je ob spremljavi pianista Gorazda Pintarja zapela nekaj svojih pesmi. Odlomke iz dela je brala Nadia Roncelli. Zadnji večer v juniju sta skupaj priredila DSI in Knjižnica Dušana Černeteta. Posvečen pa je bil knjigi zgodovinarja Borisa M. Gombača o reševanju slovenskih nabornikov v JLA. Knjigo Na drugi strani sta poleg avtorja predstavila še zgodovinar dr. Stane Granda in prof. Janez Stergar. Večer je vodil Ivo Jevnikar. Sezona DSI se je končala v ponedeljek, 3. julija, s pogovorom in predstavitvijo letošnje *Drage*, z nekaterimi formalnimi statutarnimi spremembami in družabnostjo.

*Peter Močnik o glasovanju na referendumu. Desno, prof. Marija Cenda Klinc (levo) in Irena Žerjal med predstavitvijo romana *Kreda in hijacinte*.*

Ocene

KNJIGE

MIRAN ŠTUHEC ARISTOKRACIJA JEZIKA IN DUHA

Antologija slovenske
esejistike po drugi
svetovni vojni

Esejistika je tisto področje kulture, ki kritično reflektira kulturno ustvarjalnost v njenih različnih vsebinah, predvsem humanističnih, od literarnih do filozofskih. Beseda je še najbolj rabljena v pomenu literarne esejistike.

Kakor pravi v svoji uvodni besedi v knjigo, ki jo predstavljamo, njen urednik Miran Štuhec, to ni prva tovrstna publikacija v našem jeziku. Antologijo sodobnega slovenskega eseja je leta 1979 objavil znani in še danes aktivni literarni zgodovinar Janko Kos. Posamezne pisce je vrednotil tako, da jih je predstavil z različnim številom esejev (škoda, da Štuhec ni navedel njihovih imen...). Urednik te antologije se je odločil drugače: posameznega avtorja - vseh je v knjigi šestintrideset - je predstavil z enim samim esejem. Po tridesetih letih bi bilo namreč gradivo, če bi ga uredil po Kosovem ključu, preobsežno.

Kar se tiče kriterija, po katerem je antologija nastala, naj navedemo urednikove besede, da "je izbor avtorjev in besedil nastal z upoštevanjem za žanr ključnih tematskih, nazorskih in idejnih ter slogovnih sestavin".

Rekli smo, da je predstavljenih avtorjev oziroma esejev šestintrideset. Sam urednik priznava, da knjiga ne bo zadovoljila vseh bralcev. Pisec tega poročila mora vsekakor izraziti svoje začudenje nad tem, da med temi šestintridesetimi ni avtorja, ki spada med najbolj razgledane in blesteče esejistice na Slovenskem, Andreja Capudra.

Avtorji so razvrščeni od najstarejšega - Josipa Vidmarja do najmlajšega - Mitje Čandra. Naj navedemo njihova imena:

Josip Vidmar, France Vodnik, Edvard Kocbek, Jože Javoršek, Bojan Štih, France Papež (edino ime iz emigrantske kulture, ko bi moral biti prisoten vsaj še Zorko Simčič...), Alojz Rebula, Herbert Grün, Ciril Zlobec, Lojze Kovačič, Tone Pavček, Primož Kozak, Taras Kermauner, Marjan Rožanc, Kajetan Kovič, Matjaž Kmecl, Jože Snoj, Niko Grafenauer, Spomenka Hribar, Andrej Inkret, Iztok Geister, Aleš Berger, Milan Dekleva, Vinko Ošlak, Aleksander Zorn, Boštjan M. Zupančič, Drago Jančar, Edvard Kovač, Vinko Möderndorfer, Tomo Virk, Aleš Debeljak, Alojz Ihan, Jani Virk, Tea Štoka, Matevž Kos, Mitja Čander, Miran Štuhec.

Da bi bralec dobil vtis o tematiki esejev, naj navedemo nekaj naslovov: *Organska lepota* (Vidmar), *Esej o lepoti ali blodnji za lepoto* (Štih, v polemiki z Vidmarjem), *Peter Klepec v Ameriki* (Primož Kozak), *Negativni total Srečka Kosovela* (Grafenauer), *Pervertirani katolicizem* (Rožanc), *Slikar in njegov navdihovalec Jože Tisnikar* (Ošlak), *Korupcija razsvetljenstva in postkomunizem* (Debeljak). *Ljubosumnost* (Čander). Na koncu urednik Štuhec dodaja svojo obsežno in premišljeno spremno besedo, s katero je tudi podnaslovil knjigo - *Aristokracija duha in jezika*.

Tematika je torej pisana. Zanimivo je, da političnega eseja v izboru ne najdemo. Nekateri eseji (na primer Vodnikov o Kocbeku) spodbudijo bralca k novemu definiranju svojih pogledov. Kakšen drug esej, na primer Štihov, je zanimivo informativen (tako tam, kjer govori o nasprotju med Jušem Kozakom in Vidmarjem).

Obsežna knjiga v dolžini skoraj šeststo strani je izšla pri ljubljanski Študentski založbi, in sicer v knjižni zbirki Beletrina. Zbirka se je že močno afirmirala v slovenskem kulturnem prostoru, saj ima za sabo že čez sto izdaj domačih in tujih avtorjev.

Glavni in odgovorni urednik založbe je Mitja Čander, njegov pomočnik Milan Babič, uredniški svet zbirke pa

sestavljajo: Mitja Čander, Aleš Čar, Jurij Hudolin, dr. Matevž Kos, Dušan Šarotar, Aleš Šteger, Gorazd Trušnovc, dr. Tomo Virk. Jezikovni pregled je opravila Tanja Jerman, korekture Janja Kuharič in Dušan Šarotar, tehnični urednik pa je bil Marko Hercog.

Izdajanje knjižne zbirke Beletrina podpira Ministrstvo za kulturo RS.

A. R.

NEJCA ZAPLOTNIK POT

6. natis

Ljubljana, Mladinska knjiga,
2006, 278 str.

*"Kdor išče cilj, bo ostal prazen,
ko ga bo dosegel,
kdor pa najde pot, bo cilj
vedno nosil s seboj."*

To so legendarne besede Nejca Zaplotnika, ki se je leta 1979 skupaj z Andrejem Štremfljem kot prvi Slovenec povzpел na Mount Everest. Zaradi svojih podvigov in razmišljujočih izpovedi ostaja ena najbolj karizmatičnih osebnosti slovenskega alpinizma. Za tako oznako pač ni dovolj, da imaš za

Planinska pot med prepadnimi stenami.

seboj kopico imenitnih težkih prvenstvenih vzponov. Najpomembnejše je, da je avtor te knjige svoje življenje resnično živel tako iskreno, kot ga je opisal v knjigi *Pot*.

Nášel sem pot je tudi naslov prvega poglavja v tej knjigi. V njem opisuje svoje bolezni v mladosti ter očeta in mamo, ki sta garala vse življenje zato, da bi preživela troje otrok. A vseeno je bilo pri njih doma tako toplo in mirno. V prve gore, na Grintovec, so ga povabili sorodniki, kasneje pa mu je sosed naredil prve smuči. V šoli ni imel težav, v prostem času pa je veliko bral, tudi najvrednejša dela svetovnega alpinizma kot so Buhlov Nanga Parbat, zadnje tri probleme Alp, Kugyja, Anapurno itd.

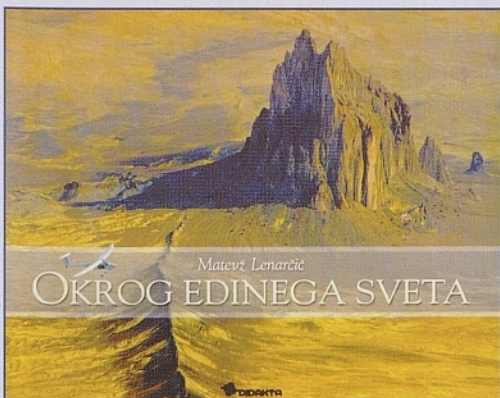
V naslednji poglavjih piše, da je veliko plezal v lepem vremenu in v dežju, v domovini in tujini, na vseh celinah sveta, velikokrat tudi v Himalaji. Bil je zaželen član številnih alpinističnih odprav. Zato je bilo toliko bolj boleče, ko je že leta 1983 pod Manaslujem, pete najvišje gore na svetu, v snežnem plazu izgubil življenje. V zadnjih dveh izdajah so ganljive spremne besede Vikija Grošlja, ki je bil z njim tudi pri zadnji odpravi.

Ta knjiga je najbolj brano slovensko planinsko delo, saj je od leta 1981 doživela skupaj že šest izdaj.

Besedilo in foto Ciril Velkovrh

MATEVŽ LENARČIČ OKROG EDINEGA SVETA Radovljica, Didakta, 2006. Potopis (390 str.) in Fotomonografija (182 str.).

Slovenija ni majhna dežela. Je pa manjša od večine drugih držav. Ni

Naslovnica knjige.

Janaguševo.

Anadir.

Minsk.

neznana, je pa prepoznavna po velikih dosežkih posameznikov. V znanosti smo Slovenci na mnogih področjih dosegli velike uspehe. Imamo Nobelovega nagrajenca, kemika Fritza Pregla. V športu imamo mnogo svetovnih prvakov. Davo Karničar je bil prvi Zemljan, ki je presmučal z vrha najvišje gore sveta, **Matevž Lenarčič** pa je prvi, ki je z ultralahkim letalom preletel okrog "edinega sveta". To enkratno dejanje bi lahko ocenili takole: "Za kar sem živel, bi hotel še enkrat živeti."

Matevž Lenarčič je v Ljubljani študiral biologijo. Sprva se je posvečal alpiniz-

mu in splezal na nekatere najbolj zahtevne vrhove na Zemlji. Zadnjih 15 let pa se profesionalno ukvarja s fotografijo. Poleg 26 samostojnih razstav je tudi avtor 6 fotomonografij. Leta 188 je prejel literarno nagrado "Nejc Zaplotnik".

Ob zadnjem njegovem velikem dosežku pa sta pri založbi Didakta v Radovljici izšli dve obsežni knjigi. V prvi avtor popisuje doživljaja in občutke na vznemirljivi poti prek evropskega dela Rusije, srednje Azije in severne obale Tihega oceana, Kanade, Združenih držav Amerike, Grenlandije in prek Islandije nazaj v domovino. Opisuje prvinski stik s čudovito pokrajino, spoznava domačine ter razmišlja o svobodi in odgovornosti ljudi do Zemlje. Včasih nam šele čarobnost gozdov, jezer, skalnih vršacev ter tujih mest in kultur omogoča stik s pristnim jazom. Potopis *Okrog edinega sveta* je opis ekstremne pustolovščine in hkrati opis potovanja vase.

Poleg potopisa lahko občudujemo osupljivo lepe fotografije s preleta v izjemno lepi fotomonografiji *Okrog edinega sveta* s komentariji v slovenskem ali angleškem jeziku. V njej najdemo nenavadne poglede iz zraka na različne pokrajine tega edinega sveta, z gorovji, vodami, gozdovi, pa tudi zanimive objekte kulturne dediščine različnih dežel sveta. Zanimivi so posnetki naselij in mest ter domačinov, kjer se je naš junak ustavljal na dolgi poti.

Ciril Velkovrh

O ŽENSKI LITERARNI USTVARJALNOSTI

Z ustvarjalnostjo vsak človek, tako moški kot ženska, izraža svoje najgloblje občutke, hotenja in želje in teži k samouresničenju. Njegov umetniški talent in kreativnost se lahko udejanjata v nizanju likov, podob, v igri barvnih otenkov, v gnetenju glin, v klesanju bron, lesa, kamna in drugih materialov, v prepletanju zvokov, v izraznosti gibov, in še na mnogo drugih načinov, povezanih z uporabo sodobnih tehnoloških sredstev, v fotografiji, filmu, vizualni eksperimentaciji, instalaciji, projektu. Neka nezadržna notranja sila kipi, hoče na dan in žene besedno ustvarjalko ali ustvarjalca, da izliva svoje čustvene vzgibe na papir, na računalniški ekran, da išče in gnete besede, jih preoblikuje, se z nji-

mi poigrava, izvablja iz njih zven blagoglasja ali rezko razklanost zvoka, da niza pesniške utrinke, da se preda-ja valovanju čustev v črtici, noveli, da ustvarja umetniški esej, da načrtuje daljši prozni tekst, sestavlja in gradi roman, snuje in razvija dramsko besedilo. Ko bi ne verjela v moč besede, bi ne iskala izraznih možnosti in poti v svetu literarnega snovanja, bi ne grebla po usedlinah svojega jaza in ne tavalala po globinah človeškega duha.

Pred nekaj meseci je v okviru okrogle mize po TV Slovenija okrog polnoči tekla beseda o ženski ljubezenski liriki in o ženski poeziji sploh. Poleg Irene Novak - Popov, docentke na Filozofski fakulteti v Ljubljani, so se o temi pogovarjale pesnice Barbara Korun, Erika Vouk in dobitnica letošnje nagrade Prešernovega sklada Maja Vidmar. Prepričana sem, da kljub temu da gre za dobre in v Sloveniji znane besedne ustvarjalke, percepcija njihove poezije med bralci ni tolikšna kot, denimo, pesmi kakega sodobnega pesnika. Literarno ustvarjanje žensk ostaja še vedno manj odmevno, manj opazno, manj priznано. Irena Novak - Popov, ki je doslej uredila dve antologiji slovenskih pesnic, je tudi na predstavitev druge antologije poudarila, da ženska lirika ni dovolj cenjena in da posebno v preteklosti ni doživljala tolikšne pozornosti in odmeva, kot bi ga bila zaslužila. V prvi antologiji je predstavila trinindeset pesnic, v drugo antologijo, ki zajema ustvarjalke v obdobju med letoma 1941 in 1980, pa je uvrstila kar 47 pesnic.

In vendar, če pozorno prelistamo eno pomembnejših antologij, Veliko antologijo slovenske poezije *Živi Orfej*, ki je izšla daljnega leta 1970, je med 100 imeni 94 pesnikov in le 6 pesnic. Kakšno nesorazmerje! Kje so se skrivali rokopisi, zbirke, pesmi žensk, ki so pisale in tudi objavljale dotlej? Ali morda njihova poezija ni

Vsaka slovenska družina ima na mizi MLADIKO

dovolj kvalitetna? V omenjeni antologiji so zastopane celo pesmi Janeza Kersnika in Stanka Majcna, ki ju poznamo kot dobra pisatelja, ali Jožeta Cvelbarja in Branka Žužka, imen, ki poprečnemu poznavalcu literature prav mnogo ne povedo. Tudi v Antologiji mlade slovenske poezije 1990-2003 *Mi se vmemo zvečer*, ki jo je uredil Matevž Kos, zasledimo med 19 pesniškimi imeni le tri pesnice, poleg Korunove še Tajo Kramberger in Lucijo Stupica.

Pred kratkim sem listala po 6. številki Literarnih vaj XXIII. letnika, ki so izšle aprila 1972, v času po izidu pesniške zbirke *Amfora časa* Borisa Pangercer, o kateri je poročal urednik profesor Martin Jevnikar. Med mladimi avtorji proznih in pesniških besedil je 17 deklet in samo 3 fantje. Očitno so dijakinje bolj literarno navdahnjene. Ali pa so bolj vestne in so dovolj zgodaj oddale prispevke za objavo?! Od tiste daljne številke Literarnih vaj, tega imenitnega dijaškega glasila in kovnice številnih literarnih talentov, je minilo štiriinindeset let. Vprašujem se, kako to, da se v besedni umetnosti in publicistiki danes na Tržaškem oglašajo le kako redko žensko pero iz tistih let. Kam je poniknila tista mladostna dekliška ustvarjalnost, kam je izginilo veselje do pisanja? Razloge za osip ženskega literarnega ustvarjanja lah-

ko iščemo v različnih razlogih, tako osebnih kot družbenih, a vendar gre za preprosto ugotovitev, da je na literarnem področju dejavnih manj žensk kot moških.

Ali ostaja (poleg delovnega okolja) ženski prostor še vedno pretežno dom - kuhinja ali domači vrt, med pripravo obrokov in vrsto drobnih, a za preživetje pomembnih gospodinjskih del, med nego otrok in oskrbo bolnih in ostarelih? Ne morem verjeti, da so ženske zaradi vsakodnevnih družinskih zadolžitev in poklicnih obremenitev manj ustvarjalne in manj nadarjene od moških - pesnikov, pisateljev, slikarjev, kiparjev, fotografov, režiserjev, skladateljev, glasbenikov... Da jih je zato tako malo v primerjavi z moškimi ustvarjalci.

Ustvarjalnost je ženska. Ženska je ustvarjalka že v samem svojem najglobljem bistvu, sama ustvarjena za ustvarjanje, rojevanje, predajanje in ohranjanje življenja. Nesporno je, da jo vloga matere - hranilke, negovalke in vzgojiteljice vsaj za nekaj let odteguje intenzivnejšemu javnemu in kulturnemu življenju. Razloge za skromnejšo prisotnost žensk na področju umetniškega in literarnega snovanja pa moramo še vedno iskati v miselnih predsodkih in zgodovinskih pogojenosti, od ustaljenih predstav o vlogi ženske do neustrezno razvitih in predragih oblik socialnega skrbstva, ki še vedno prelaga nekatera bremena pretežno na ženska ramena.

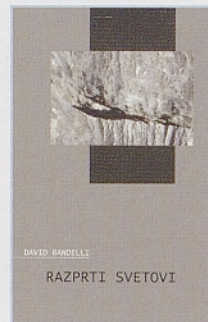
Nad temi dejstvi se gre zamisliti. Kot je ustvarjalnost treba gojiti in spodbujati v enaki meri tako pri deklicah kot pri dečkih že v nežnih otroških letih, tako je treba omogočiti, da ženska angažiranost in ustvarjalnost postane tako enako cenjeni kot moška angažiranost in ustvarjalnost na javnem, političnem in kulturnem področju. Od besed moramo preiti k dejanjem.

Majda Artač Sturman

DAVID BANDELLI V KULTURNEM CENTRU BRATUŽ

*V mali dvorani centra Bratuž v Gorici so v petek, 16. junija predstavili pesniško zbirko Davida Bandellija *Razprti svetovi*. Ob izredni udeležbi mlade publike je knjigo predstavila mag. Ana Toroš. Pesmi pa je brala Sara Miklus.*

za smeh in dobro voljo

- Bo treba zob popraviti ali izdreti?

- Ne eno ne drugo.

- Ja, zakaj ste pa potem prišli k meni?

- V horoskopu mi piše, da moram iti k zobozdravniku.

• • •

- Gospod doktor, dajte mi kakšno zdravilo proti rdečemu nosu.

- Vam je pa res vseeno, če ste kateri še všeč ali ne, saj ste že stari.

- Ne gre za to. Ampak vsak, ki me sreča, me vpraša, kje prodajajo najboljšo vino!

• • •

- Kje leži Dolnji Logatec?

- Pod Zgornjim.

- Pepi, ali nisi nič truden, ko ves dan poležavaš na divanu?

- Katrca, ti si edina, ki me razumeš. Grem takoj v posteljo, da si malo odpočijem.

• • •

Umetnik prosi stanodajalko:

“Lepo prosim, potrpite še malo z najemnino! Nekoč mi boste še hvaležni, saj bodo ljudje govorili, da je tu stanoval velik umetnik!”

“Če do jutri ne plačate najemnine, bodo to lahko govorili že popjutrišnjem!”

• • •

- Zakaj si pa naročil dve polovični porciji?

- Zdravnik mi je priporočil, naj jem večkrat, a po malem.

S poroko ne bo nič. Sem alergična na perje.

Policisti se z avtobusom peljejo na sindikalni izlet. Pridejo do podvoza in avtobus obstane, saj voznik pove, da je avtobus 10 cm previsok. Komandir ukaže policistom:

“Stolcite streho avtobusa, da bo deset centimetrov nižja!”

Policisti ubogajo in razbijajo po strehi, ko jih mimoidoči vpraša:

“Zakaj pa raje ne spustite gum?”

“Saj je avtobus previsok zgornj!” mu pojasni komandir.

• • •

Žejen turist vstopi v gorenjsko hišo.

“Dober dan,” pozdravi gospodarja, “ali bi lahko, prosim, dobil kozarec mrzle vode?”

“Seveda lahko, vendar imajo pri sosedu bolj mrzlo, kot je naša.”

• • •

- Denar sem pozabil doma, moram pa na vsak način k brivcu. Mi posodiš tisočaka?

- Ne morem. Tudi sam sem žejen.

pisma

V zvezi z vašim člankom “Polemika Rupel-Pahor” (Mladika 4/2006, str. 13), sem mnenja, da bi moral dr. Rupel še kaj pojasniti.

Bilo je na večer 5. marca letos, ko sva se z možem zaprepaščeno spogledala. Vsak zase nisva mogla verjeti lastnim ušesom... a ni mogoče, da bi se oba motila! Pravkar je namreč slovenski zunanji minister dr. Dimitrij Rupel v intervjuju za slovenski dnevnik RAI dobesečno izjavil: ... *No, jaz sploh ne razmišljam o neki novi spravi. Jaz mislim, da s tem, da obstajajo države Italija, Hrvaška, Slovenija, je s tem v osnovi sprava že dosežena, kajti postavitve države z vsemi institucijami, še posebej, ko gre za Slovenijo, ki se je uvrstila v Evropsko unijo, je praktično rešena.*

Kar zadeva idejo o treh predsednikih, če se bodo hoteli dobiti, se bodo dobili. To ni moja stvar...

Junija letos se je dr. Rupel mudil v Rimu, kjer mu je italijanski zunanji minister D'Alema baje predlagal pravno dejanje med Italijo, Slovenijo in Hrvaško, kar je Rupel podprl.

Sprašujem se, kako to, če je po njegovi trditvi 5. marca problem sprave bil že rešen? In kako to, da govori z ministrom D'Alema prav o tem, kar ni njegova stvar?

Lepe pozdrave
Mirella Urdih Merku

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
DS
II 117 986 2006
920061387,5/6
COBISS

NOVOSTI
založbe
MLADIKA
ZA POLETNO BRANJE
V SLOVENSКИH KNJIGARNAH
IN NA UPRAVI

30,00 €

Bo
Biogra

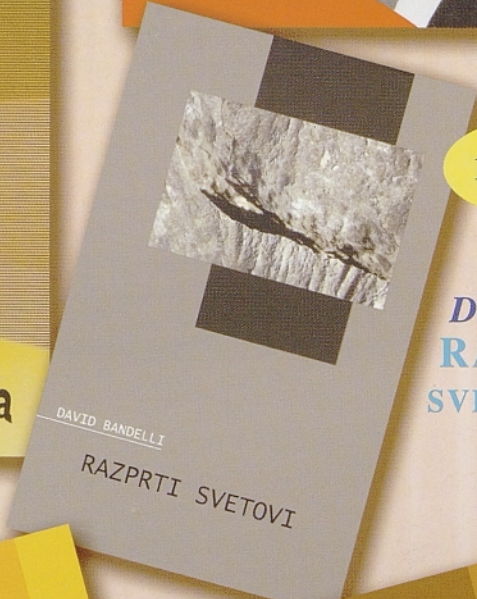

Drago Štoka
ZAČETI ZNOVA

15,00 €

15,00 €

David Bandelli
RAZPRTI SVETOVİ

15,00 €

Ivan Artač
ZARAŠČENE STEZICE

Evelina Umek
HIŠA NA KRASU

15,00 €

